

Hoogheemraadschap van
Schieland en de Krimpenerwaard

Programmabegroting 2016

Inhoudsopgave

Programma 1 Waterveiligheid

Programma 2 Watersysteem

Programma 3 Afvalwater

Programma 4 Wegen

Programma 5 Omgeving & Organisatie

Ondersteunende producten

1. Inleiding
2. Beschouwingen 2016
3. Planning & Controlcyclus 2016
4. Vaststelling
5. HHSK in één oogopslag
6. Programma's
7. Waterschapsbelastingen
8. Overige financiële aspecten
9. Investerings
10. Meerjarenperspectief 2016-2021

1. Inleiding

Voor u ligt de eerste begroting van het nieuwe bestuur dat begin 2015 is aangetreden. Het bestuur is samen met de omgeving en de organisatie direct gestart met de opstelling van een nieuw Waterbeheerplan (WBP) voor de komende zes jaar. Hiermee worden aan het prille begin van de bestuursperiode in de meest brede zin de koers en kaders uitgezet voor het hoogheemraadschap. De definitieve vaststelling van het WBP zal plaatsvinden medio 2016 nadat het plan ter visie heeft gelegen. De contouren zijn echter breed afgestemd en het ontwerp wordt gelijktijdig met de begroting door het algemeen bestuur vastgesteld. Om in de voorbereiding van uitvoering geen jaar of meer te verliezen zijn in deze begroting al de ambities en doelen zichtbaar en wordt, in aanvulling op de bij de voorjaarsnota 2015 ingeschatte investeringsbehoefte, nu in de exploitatie ruimte geboden voor activiteiten om de doelen te realiseren.

Het Water Beheer Plan geeft richting aan ons handelen door op de verschillende taakvelden of onderwerpen de ambitie te formuleren en op basis hiervan concrete doelen te stellen. Bij de vaststelling van elke begroting zal worden weergegeven met welke activiteiten wij in dat jaar de doelen gaan realiseren en hoeveel dat kost. Zo wordt het voor onze belastingbetalers en de omgeving duidelijk wat ze van ons kunnen verwachten.

Naast de financiële kaders vanuit het Rijk, onder meer met betrekking tot het toegestane tekort (EMU-saldo), heeft het bestuur voor de komende vier jaar het plafond voor de totale belastingopbrengststijging, inclusief inflatie, op gemiddeld 3 % per jaar gesteld, waarbij de ambitie is afgesproken om de 2,5% niet te overschrijden.

Dit vraagt focus, afweging en efficiency, maar ook samenwerking en vindingrijkheid van de organisatie en de omgeving, en een efficiënte taakverdeling. Wij zijn ons ervan bewust dat burgers en bedrijven sterk betrokken zijn bij hun werk- en leefomgeving en de uitvoering van ons water- en wegenbeheer ingrijpt in het gebruik en de beleving daarvan. Wij hebben de ervaring dat de inzichten, belangen en wensen van burgers en bedrijven in ons gebied onze plannen, en de aanpak ervan, in meerdere opzichten kunnen verrijken. Wij willen daarom graag samen met burgers en bedrijven zoeken naar de betere oplossing voor onze opgaven en de optimale uitvoering van beheertaken. Dat doen wij door hen te betrekken bij de ontwikkeling van beleid en projecten en initiatieven positief tegemoet te treden. Deze insteek vindt u terug in onze activiteiten, de ambities en doelen in de begroting.

Wij zien uit naar een constructieve samenwerking!

2. Beschouwingen 2016

Algemeen

Het begrotingstekort komt voor 2016 uit op € 3,8 miljoen. Ten opzichte van de voorjaarsnota 2015, jaarschijf 2016, is dit ondanks het nu al opnemen van meerkosten vanuit het voorziene nieuwe waterbeheerprogramma in de exploitatie van 2016, een verlaging van het tekort met circa € 235.000. De belangrijkste redenen zijn een bijstelling over de gehele linie om ruimte te vinden voor de meerkosten vanuit het nieuwe Waterbeheerplan, het structureel opnemen van hogere opbrengsten vanuit leges en samenwerking. In hoofdstuk 8.6 Begroting naar kosten- en opbrengstesoorten staan de verschillen van de kostensoorten ten opzichte van de voorjaarsnota 2015, jaarschijf 2016, nader toegelicht.

De financiële kaders

Twee keer per jaar, bij het maken van de programmabegroting en de voorjaarsnota worden de in gebruik zijnde financiële uitgangspunten opnieuw beoordeeld en zo nodig aangepast aan recente economische ontwikkelingen. De gebruikte bronnen zijn onder andere het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Centraal Planbureau (CPB), het Financieel Dagblad en de Thesor groep (een onafhankelijke organisatie die ondersteuning biedt bij het vervullen van de treasuryfunctie). In hoofdstuk 8.2 wordt de renteontwikkeling verder toegelicht.

Lasten

Personele lasten

De personele lasten stijgen met circa € 1,2 miljoen als gevolg van nieuwe wettelijke regels, samenwerking en formatie-uitbreiding. De formatie wordt met 5 fte uitgebreid voor het uitvoeren van de voorziene maatregelen uit het Waterbeheerplan 2016-2021. Het hoogheemraadschap gaat een samenwerkingsverband aan met Rijnland. Dit houdt in dat wij gezamenlijk een nieuw financieel systeem aanschaffen en wij de financiële administratie gaan verzorgen voor zowel ons hoogheemraadschap als voor Rijnland. Het hiervoor benodigd personeel (8fte) van Rijnland komt per 1 januari 2016 in dienst van ons hoogheemraadschap. De vergoeding van Rijnland bedraagt 70% van de totale kosten. Deze vergoeding is zichtbaar bij de baten.

De wettelijke verplichting om participatiebanen te realiseren, betekent voor de komende jaren een uitbreiding van onze formatie met 1,5 fte per jaar.

Voor het borgen van de juridische kwaliteit en optimaliseren van de taken wordt 3 fte toegevoegd bij juridische zaken, vastgoed en facilitair. De kosten worden terugverdiend door lagere exploitatiekosten en hogere baten.

Baten

Goederen en diensten aan derden

Wij voeren werkzaamheden uit voor Rijnland in het kader van de nieuwe financiële eenheid. De afspraak is dat Rijnland 70% van de exploitatiekosten draagt. De bijdrage van Rijnland in 2016 bedraagt circa € 1 miljoen.

Belastingen

De geprognosticeerde belastingopbrengst watersysteemheffing in 2016 is € 42,1 miljoen en deze prognose wijzigt niet ten opzichte van de voorjaarsnota 2015. Het tekort van € 2,2 miljoen komt ten laste van de tariefegalisatiereserve.

De geprognosticeerde belastingopbrengst wegenheffing in 2016 is € 4,4 miljoen en wijzigt niet ten opzichte van de voorjaarsnota.

De geprognosticeerde belastingopbrengst zuiveringsheffing in 2016 stijgt met € 67.000 naar € 37,8 miljoen als gevolg van het naar boven bijstellen van het aantal vervuilingseenheden. Het tekort van 1,6 miljoen komt ten laste van de tariefegalisatiereserve.

Het stijgingspercentage van de belastingopbrengsten is ten opzichte van de voorjaarsnota 2015, jaarschijf 2016 voor de watersysteemheffing, de zuiveringsheffing en wegenheffing niet gewijzigd.

3. Planning & controlcyclus 2016

De planning- en controlcyclus stelt het bestuur en het management in staat om de organisatie te sturen en te beheersen. Op grond van het Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) dient deze cyclus door het algemeen bestuur te worden vastgesteld. Deze is ingericht op transparantie op het gebied van begroting en verantwoording.

Programmabegroting 2016, vaststelling: november 2015

Deze programmabegroting is een nadere uitwerking van de eerste jaarschijf (2016) van de voorjaarsnota 2015 en concretiseert voor het komende begrotingsjaar de uit te voeren plannen met de daarbij benodigde inzet van middelen. Nieuw beleid, anders dan wat er al in de voorjaarsnota is goedgekeurd, heeft hierin in principe geen plaats. Bij deze programmabegroting is evenwel, in navolging van de voorjaarsnota 2015, een verder uitgewerkt voorschot genomen op het in juni 2016 formeel vast te stellen nieuwe Waterbeheerplan. De contouren hiervan zijn inmiddels bekend en bij deze begroting wordt door het algemeen bestuur gelijktijdig het ontwerp daarvoor formeel vastgesteld. De programmabegroting wordt jaarlijks door het algemeen bestuur vastgesteld en geeft het dagelijks bestuur het mandaat om aan de slag te gaan. De begroting is de basis voor de belastingtarieven voor het komende jaar die het algemeen bestuur, in dezelfde vergadering, in separate belastingverordeningen vaststelt.

Voorjaarsnota 2016, vaststelling: juni 2016

In de voorjaarsnota 2016 actualiseren we medio volgend jaar het meerjarenbeeld. De voorjaarsnota geeft, op basis van de missie en strategie, de financiële en beleidsmatige kaders voor de komende

vijf jaar aan, en wordt jaarlijks door het dagelijks en algemeen bestuur aangeboden. Het algemeen bestuur stelt de voorjaarsnota vast en daarmee ook de eventuele daarin verwerkte begrotingswijzigingen. Het opstellen van de voorjaarsnota is het moment om de meerjarige beleidsdoelen (zoals benoemd in het huidige Waterbeheerplan) en ook de lopende begroting bij te stellen. Een en ander op basis van nieuwe inzichten, onder meer uit de bestuursrapportage over het voorgaande jaar en autonome ontwikkelingen.

Bestuursrapportages 2016, aanbieden: september 2016 en maart 2017

Het dagelijks bestuur rapporteert twee keer per jaar aan het algemeen bestuur over de uitvoering van de begroting. De eerste bestuursrapportage heeft betrekking op de maanden januari tot en met juni 2016 en wordt in september aangeboden. Begrotingswijzigingen als gevolg van deze rapportage worden ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur. De tweede bestuursrapportage heeft betrekking op het gehele voorafgaande jaar. Deze omvat een rapportage van de voortgang van doelen, (bestuurlijk relevante) maatregelen en mogelijk enkele specifieke onderwerpen. De tweede bestuursrapportage kan aanleiding geven om tot bijstellingen van doelen uit het Waterbeheerplan te komen. Deze zijn vervolgens het kader voor de meerjarenraming in de voorjaarsnota 2017.

Jaarverslag 2016, vaststelling: juni 2017

Het jaarverslag is het document waarmee het dagelijks bestuur verantwoording aflegt aan het algemeen bestuur over het uitgevoerde beleid en de daarbij ingezette middelen. Het document wordt opgesteld door de ambtelijke organisatie en na goedkeuring van de directie en de externe accountant aan het dagelijks bestuur aangeboden. De rekenkamercommissie voorziet het algemeen bestuur van advies bij het aanbieden van het jaarverslag door het dagelijks bestuur. Sinds 2009 valt de controle op rechtmatigheid ook onder de accountantscontrole.

Bestuurlijke audits 2016

In 2016 voeren we, overeenkomstig de verordening onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid, onderzoek uit naar:

Precario:

Op grond van artikel 113, eerste lid, van de Waterschapswet is het waterschap bevoegd om een precariobelasting te heffen voor het hebben van voorwerpen onder, op of boven grond of water van het waterschap, voor de openbare dienst bestemd. Bij de precarioheffing is geen sprake van een publiekrechtelijke vergoeding voor dienstverlening, maar staat de verwerving van inkomsten centraal. De precariobelasting is dus een algemene belasting: de opbrengst behoort tot de algemene middelen van het waterschap.

Het is de bedoeling te onderzoeken:

- Bij doelmatigheid: de verhouding van de perceptiekosten/heffingskosten ten opzichte van de belastingopbrengsten
- Ten aanzien van doeltreffendheid: in hoeverre is het (maatschappelijk) verantwoord om met partijen het “hebben van voorwerpen onder, op of boven grond of water van het waterschap” via deze belastingheffing te regelen.

4. Vaststelling

Ingevolge artikel 100 van de Waterschapswet opgemaakt door de dijkgraaf en de hoogheemraden van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard,

Rotterdam, 20 oktober 2015

Dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland en de Krimpenerwaard,

secretaris-directeur, dijkgraaf,

M.J.H. van Kuijk mr. J.H. Oosters

Aldus, tezamen met de Planning- en Controlcyclus voor het jaar 2016, vastgesteld door de verenigde vergadering van Schieland en de Krimpenerwaard,

Rotterdam, 25 november 2015

secretaris-directeur voorzitter

M.J.H. van Kuijk mr. J. H. Oosters

5. HHSK in één oogopslag

5.1 Kerncijfers

Omschrijving	2015	2016
Algemeen		
Grootte beheersgebied in ha.	35.571	35.571
Aantal inwoners	598.000	605.072
Aantal gemeenten	9	9
Aantal woonruimten	256.300	259.600
Waterveiligheid: dijken in beheer		
Lengte primaire waterkeringen (rivierdijken) in km.	71	71
Lengte regionale waterkeringen (o.a. secundair en boezem) in km.	216	216
Lengte overige waterkeringen- scheidings- (o.a. polderkaden) in km.	131	131
Oppervlaktewater: watergangen en kunstwerken in beheer		
Lengte boezemwatergangen in km.	100	100
Lengte hoofdwatergangen in km.	800	800
Lengte overige watergangen in onderhoud in km.	150	150
Lengte overige watergangen niet in onderhoud in km.	5.000	5.000
Lengte vaarwegbeheer in km.	15	15
Aantal boezemgemalen	2	2
Aantal poldergemalen	68	68
Aantal aanvoer- en gebiedsbemalingen	25	25
Totale bemalingscapaciteit in m ³ per minuut	6.500	6.500
Zuiveringen: installaties, gemalen en leidingen in beheer		
Aantal afvalwaterzuiveringsinstallaties (awzi's)	9	9
Totale hydraulische zuiveringscapaciteit eigen awzi's in m ³ /uur	24.750	24.750
Op eigen awzi's te zuiveren afvalwater in inwonersequivalenten (i.e.)	555.000	555.000
Aantal rioolgemalen	22	23 x)
Lengte persleiding in km	79	80 xx)
Wegen: wegen en fietspaden in beheer		
Lengte wegen in km.	131	131
Lengte fietspaden in km.	40	40

Projecten Een overzicht van de lopende projecten vindt u op onze website www.hhsk.nl.

x) Rioolgemaal Triangel is in aanbouw en zal in 2016 operationeel gaan.

xx) Door het nieuwe afvalwatertransportsysteem naar Triangel komt er ca. een kilometer persleiding bij.

5.2 Begroting 2016 naar programma's en kostendragers

Bedragen x € 1.000

Programma's	VJN 2015 Jaarschijf 2016	Begroting 2016	Verschillen 2016	Watersysteem beheer 2016	Zuiverings beheer 2016	Wegen beheer 2016
Programma 1: Waterveiligheid						
Eigen plannen	412	338	-74	338	0	0
Plannen van derden	34	28	-6	28	0	0
Beheersinstrumenten waterkeringen	933	1.056	123	1.056	0	0
Aanleg en onderhoud waterkeringen	9.897	10.038	141	10.038	0	0
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	256	259	3	259	0	0
Totaal waterveiligheid	11.531	11.719	187	11.719	0	0
Programma 2: Oppervlakte en grondwater						
Eigen plannen	2.027	1.811	-216	1.760	52	0
Plannen van derden	69	72	3	72	0	0
Beheersinstrumenten watersystemen	1.510	1.637	127	1.637	0	0
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.242	7.186	-56	7.186	0	0
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.474	4.560	85	4.560	0	0
Beheer hoeveelheid water	8.509	8.733	224	8.733	0	0
Calamiteitenbestrijding watersystemen	189	173	-16	173	0	0
Monitoring watersystemen	1.195	1.190	-5	1.190	0	0
Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	-5	5	9	5	0	0
Totaal Oppervlakte- en grondwater	25.211	25.367	156	25.315	52	0
Programma 3: Afvalwaterketen en emissies						
Eigen plannen	385	391	6	0	391	0
Plannen van derden	11	11	0	0	11	0
Getransporteerd afvalwater	5.965	5.923	-43	0	5.923	0
Gezuiverd afvalwater	12.626	12.570	-56	0	12.570	0
Verwerkt slib	5.186	5.156	-30	0	5.156	0
Afvalwaterbehandeling door derden	11.089	10.953	-137	0	10.953	0
Rioleringsplannen en subsidies lozings	842	849	7	425	425	0
Aanpak diffuse emissies derden	112	113	1	56	56	0
Totaal Afvalwaterketen en emissies	36.217	35.965	-251	481	35.484	0

Programma 4: Wegenbeheer						
Eigen plannen	36	29	-6	0	0	29
Plannen van derden	26	22	-5	0	0	22
Beheersinstrumenten wegen	44	43	-1	0	0	43
Aanleg en onderhoud wegen	3.105	3.162	57	0	0	3.162
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	497	490	-7	0	0	490
Totaal Wegen	3.707	3.745	38	0	0	3.745

Programma 5: Omgeving en organisatie						
Eigen plannen	937	876	-61	820	56	0
Plannen van derden	319	369	50	369	0	0
Beheer Keurkwartet en VTH-beleid	390	224	-167	175	41	7
Vergunningen en meldingen	1.590	1.383	-207	1.083	257	43
Adviezen vergunningen	0	534	534	507	0	27
Toezicht	0	1.923	1.923	961	961	0
Handhaving	2.843	457	-2.386	356	87	14
Belastingheffing	3.463	3.436	-26	1.409	1.804	223
Invordering	385	382	-3	153	210	19
Bestuur	1.860	1.755	-105	883	523	349
Externe communicatie	1.018	1.170	152	749	363	59
Algemeen	-1.006	-1.006	0	-553	-332	-121
Totaal Omgeving en organisatie	11.798	11.503	-295	6.912	3.971	620

Totale kosten	88.465	88.299	-166	44.427	39.506	4.365
----------------------	---------------	---------------	-------------	---------------	---------------	--------------

Dekking						
Belastingopbrengsten: Watersysteemheffing	42.168	42.168	0	42.168	0	0
Belastingopbrengsten: Zuiveringsheffing	37.777	37.845	67	0	37.845	0
Belastingopbrengsten: Wegenheffing	4.459	4.459	-1	0	0	4.459
Totale dekking	84.405	84.472	67	42.168	37.845	4.459

Resultaat voor bestemming (tekort)	4.060	3.827	233	2.259	1.662	0
Resultaat voor bestemming (overschot)	0	0	0	0	0	93

Bestemmingreserve						
Watersysteemheffing	-87	-93	-6	-93	0	0
Zuiveringsheffing	-199	-199	0	0	-199	0
Totaal bestemmingsreserve	-286	-292	-6	-93	-199	0

Resultaat na bestemming (tekort)	3.774	3.536	239	2.166	1.463	0
Resultaat na bestemming (overschot)	0	0	0	0	0	93

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

6. Programma's

Dit hoofdstuk bevat de vijf programma's die in grote lijnen gebaseerd zijn op de thema's uit het Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP):

- Programma 1: Waterveiligheid
- Programma 2: Watersysteem
- Programma 3: Afvalwater
- Programma 4: Wegen
- Programma 5: Omgeving en Organisatie

Elk programma is opgebouwd uit twee delen. Het eerste deel geeft de relatie aan tussen de maatregelen die genomen worden in 2016 en de ambities en doelen uit het Waterbeheerplan.

Het eerste deel begint met de inhoud van het betreffende programma op hoofdlijnen (wat zijn de belangrijkste taken) en welk effect wordt hiermee beoogd (wat ervaart de omgeving ervan). In het Waterbeheerplan is dit per programma verder uitgewerkt in doelen voor de planperiode 2016-2021. In de programmabegroting wordt beschreven welke specifieke ontwikkelingen het komende jaar gaan spelen en wat de organisatie in grote lijnen gaat doen om de specifieke doelen, zoals benoemd in het Waterbeheerplan, te bereiken. In de programmabegroting worden deze maatregelen jaarlijks geconcretiseerd, waarbij het accent ligt op de bestuurlijk relevante maatregelen. Dit deel heeft dus duidelijk een meer dynamisch karakter en kan per jaar andere accenten en onderwerpen laten zien.

In het tweede deel wordt ingegaan op de financiën van het betreffende programma. De geplande investeringen en de verwachte exploitatiekosten worden in beeld gebracht. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een financiële toelichting op de ondersteunende producten.

Programma 1: *Waterveiligheid*

Veilig en bewoonbaar

Wij zorgen voor de waterveiligheid in ons gebied: dat betekent de burgers en bedrijven beschermen tegen overstromingen vanuit de rivieren de Nieuwe Maas, Lek en Hollandsche IJssel en de boezemwateren. Het risico op overstromingen beperkt het hoogheemraadschap niet alleen door sterke dijken, maar ook door de gevolgen bij een eventuele overstroming (schade en slachtoffers) te beperken. Dit doen wij samen met de waterpartners en de omgeving. We laten het belang van het medegebruik van de waterkeringen nadrukkelijk meewegen.

Ontwikkelingen 2016

We werken, samen met onze gebiedspartners, aan de uitwerking van het Deltaprogramma. In dit kader leveren we behalve een bijdrage aan de ontwikkeling van de landelijke wetgeving ook een bijdrage aan de invoering van het nieuwe normstelsel voor de primaire waterkeringen. We adviseren onze (water)partners in het kader over de meerlaagse veiligheid (MLV) en omgaan met buitendijkse gebieden. Ook zijn we actief betrokken bij de Projectoverstijgende Verkenning (POV) macrostabiliteit die wordt getrokken door het waterschap Rivierenland.

Onze ambities

- 1.1 Vergroten van de waterveiligheid
- 1.2 Continue zorg voor de waterkeringen
- 1.3 De omgeving centraal stellen

We starten met de nieuwe ronde van wettelijke toetsing van de waterkeringen. Bewoners en andere belanghebbenden worden tijdig en actief betrokken bij het onderhoud.

Afhankelijk van de uitkomsten van het project Ruimtelijke inrichting van dijken gaan we verder met de actualisatie van het bouwbeleid van primaire waterkeringen.

1.1 Ambitie: Vergroten van de waterveiligheid

Doelen 2016-2021:

1. we vergroten de waterveiligheid door de kans op een doorbraak en overloop van de waterkeringen te verkleinen;
2. we vergroten de waterveiligheid door meer en betere afstemming in de ruimtelijke ordening;
3. we treden bij incidenten en extreme situaties daadkrachtig en doelgericht op en beperken zo veel mogelijk de impact op de omgeving.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 1.

- dijkversterking BAS – financiële afronding;
- dijkversterking Krimpen – afronding;
- dijkversterking Capelle-Moordrecht - in uitvoering;
- dijkversterking Krachtige IJsseldijk Krimpenerwaard (KIJK) – verkenningsfase;
- project Overstijgende Verkenning Voorlanden - projectorganisatie inrichten.

Ad 2.

- afronding van het provinciale project voorlandkeringen en compartimenteringsdijken dat reeds in 2015 is gestart.

Ad 3.

- het houden van calamiteitenoefeningen;
- Het calamiteitenplan is getoetst, actueel, afgestemd met de omgeving en up-to-date;
- De calamiteitenbestrijdingsplannen zijn getoetst, actueel en up-to-date.

1.2 Ambitie: Continue zorg voor de waterkeringen

Doelen 2016-2021:

4. we hebben een actueel en compleet beeld van de toestand van de waterkeringen en de kunstwerken;
5. we voldoen aan de landelijke eisen voor inspectie van de primaire waterkeringen (Zorgplicht);
6. we hebben uiterlijk in 2023 inzicht verkregen in de mate waarin de dijken en kades aan de nieuwe landelijke en de provinciale normen voldoen;
7. we beheren de waterkeringen en kunstwerken efficiënt en effectief, op basis van een bewuste afweging tussen risico's, kosten en prestaties, gericht op duurzame oplossingen.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 4.

- het uitvoeren van inspecties conform het vastgestelde inspectieplan;
- actualiseren onderhoudsprogramma's.

Ad 5.

- afstemmen met Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) inzake uitvoering van de zorgplicht en het opstellen en laten vaststellen van een notitie met de voor het hoogheemraadschap relevante eisen;
- het inrichten van de ambtelijke organisatie voor de uitvoering van de zorgplicht.

Ad 6.

- opstellen van een plan van aanpak toetsing primaire- en regionale waterkeringen;
- bijdrage leveren aan het Wettelijk Toetsinstrumentarium (WTI)

- initiëren van nieuw grondonderzoek conform het WTI en in afstemming met het project KIIJK;
- implementatie van het softwarepakket Dijksterkte Analyse Module.

Ad 7.

- Het onderhoud van de waterkeringen geschiedt conform de bestaande onderhoudsprogramma's:
  - in 2016 wordt een gedeelte van de buitenbeloop van de primaire waterkering langs de Hollandsche IJssel in de gemeente Zuidplas opgehaald en in profiel gebracht;
  - in 2016 gaan in uitvoering de regionale waterkering van de Oost- en Westringdijk, in de gemeente Gouda/Zuidplas, Tweemanspolder in de gemeente Zuidplas, Esse Hoog en Pr. Beatrixstraat in Nieuwerkerk a/d IJssel, de Kooi, Langevaart en Rottedijk in de gemeente Lansingerland.

1.3 Ambitie: De omgeving centraal stellen

Doelen 2016-2021:

8. we zorgen voor een soepel verloop en beperken de hinder voor de omgeving bij de uitvoering van onderhoud aan de waterkeringen;
9. we staan medegebruik van waterkeringen toe, waar mogelijk en gewenst;
10. we zijn open en transparant en stellen beleid, regels en gegevens op een toegankelijke wijze digitaal beschikbaar voor derden.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 8.

- klachten en meldingen worden zo veel als mogelijk voorkomen;
- klachten en meldingen worden actief en binnen de geldende servicenorm afgehandeld.

Ad 9.

- opstellen van beplantingsbeleid voor de primaire waterkeringen;
- opstellen van een plan van aanpak voor aanpak ongewenste beplantingssituaties primaire waterkeringen
- opstellen/actualiseren algemene regels.

Ad 10.

In 2016 zijn er nog geen maatregelen voorzien voor dit doel.

Financiën

Investerings

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor het programma Waterveiligheid:

Bedragen x € 1.000

Investing	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Hoogwaterbeschermingsprogramma:								
Dijkversterking Krimpen	120	120	0	0	0	0	0	0
Totaal nHWBP:	28.890	-700	0	144	2.750	0	144	26.552
Uitvoering Gouderak (KIJK)	224.800	11.800	0	0	27.500	0	0	185.500
Subsidie Gouderak (KIJK)	-197.810	-12.500	0	0	-24.750	0	0	-160.560
Uitvoering Zuidplas/Capelle	19.100	0	0	1.434	0	0	1.434	16.232
Subsidie Zuidplas/Capelle	-17.200	0	0	-1.290	0	0	-1.290	-14.620
Reconstructie primaire waterkeringen	3.600	600	600	600	600	600	600	0
Reconstructie regionale waterkeringen	10.715	2.130	1.525	1.590	1.670	1.850	1.950	0
Te activeren uren personeel	1.066	58	116	199	231	231	231	0
Totaal programma 1	44.391	2.208	2.241	2.533	5.251	2.681	2.925	26.552

Afrondingsverschillen mogelijk

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Bedragen x € 1.000

Programma 1: Waterveiligheid	VJN 2015 Jaarschijf 2016	Begroting 2016	Verschillen 2016
Eigen plannen	412	338	-74
Plannen van derden	34	28	-6
Beheersinstrumenten waterkeringen	933	1.056	123
Aanleg en onderhoud waterkeringen	9.897	10.038	141
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	256	259	3
Totaal	11.531	11.719	187
Beïnvloedbaar	1.130	1.305	175
Niet beïnvloedbaar	10.401	10.413	12
Eindtotaal	11.531	11.719	187

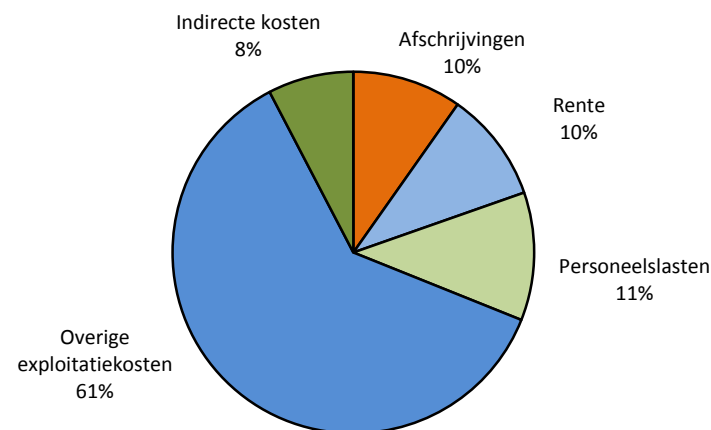
Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Het budget voor toetsing van primaire en regionale waterkeringen is vanuit het Waterbeheerplan verhoogd met € 175.000.

Overige verschillen worden veroorzaakt door een gewijzigde urenbegroting van de afdeling Waterkeringen en Wegen

Het onderstaande cirkeldiagram toont de verdeling van de exploitatiekosten voor het programma Waterveiligheid.

Programma 2: *Watersysteem*

Voldoende, schoon en aantrekkelijk water

Wij beheren het watersysteem zodat het land geschikt en aantrekkelijk blijft om te wonen, werken en recreëren. De inrichting en het functioneren van het watersysteem wordt zo goed mogelijk afgestemd op de verschillende watergebruikers in ons beheergebied. Daartoe sturen we het water door een afgewogen bemaling. We beheren en onderhouden de watergangen waarbij een gezonde balans is tussen waterkwantiteit en -kwaliteit alsook tussen grond- en oppervlaktewater. Dit doen we in overleg met de omgeving en met een verantwoord evenwicht tussen kosten en baten. We participeren actief bij veranderingen in de ruimtelijke ordening en anticiperen op toekomstige klimaatontwikkelingen.

Ontwikkelingen 2016

In 2016 zorgen wij ervoor dat ons watersysteem, instrumentarium en onze gegevens op orde blijven. Het waterbeheer willen wij op een professionele, duurzame en transparante wijze uitvoeren. Om dit mogelijk te maken zullen diverse instrumenten in gebruik worden genomen en projecten in het veld worden uitgevoerd. Daarnaast

Onze ambities

- 2.1 Optimaal en transparant watersysteembeheer**
- 2.2 Via een gebiedsgerichte aanpak van wateropgaven naar oplossingen**
- 2.3 De omgeving centraal stellen**

communiceren en handelen we omgevingsgericht bij de uitvoering van onze werkzaamheden. Beleidsvorming doen we niet alleen, we betrekken gemeenten, bedrijven en burgers bij het realiseren van onze doelen. We handelen proactief als het gaat om plannen van derden die het (grond)watersysteem raken. Er worden opnieuw belangrijke stappen gezet naar het realiseren van de Wateroverlastopgave en de gebiedsontwikkeling in de Krimpenerwaard.

Ten behoeve van de waterkwaliteit wordt uitvoering gegeven aan het programma Kaderrichtlijnwater maar ook aan verbeteringen in lokale watersystemen vanuit bijvoorbeeld gemeentelijke waterplannen.

Ambitie: Optimaal en transparant watersysteembeheer

Doelen (2016-2021):

11. we houden het gebied bewoonbaar en bruikbaar, voorzien in de waterbehoefte en bevorderen de waterkwaliteit door een afgewogen en energie-efficiënt peilregime;
12. we beheren de watergangen en kunstwerken efficiënt en effectief op basis van een bewuste afweging tussen risico's, kosten en prestaties, gericht op duurzame oplossingen;
13. we treden bij incidenten en extreme situaties daadkrachtig en doelgericht op en beperken zo veel mogelijk de impact op de omgeving.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 11.

- vaststellen van de peilbesluiten Overschie en Bleiswijk;
- voorbereiden van twee nader te bepalen peilbesluiten;
- uitvoeren van de meetplannen waterkwantiteit en waterkwaliteit;
- actualiseren van het waterakkoord met Delfland.
- uitvoeren Deltabeslissing Zoetwater:
  - voorbereiden Voorzieningenniveau (regie: provincie)
  - voorbereiden Slim Watermanagement (regie: RWS)
  - monitoren van de uitvoering van maatregelen in het regionaal watersysteem (klimaatrobustheid);
- vaststellen van de beleidsuitwerking peilafweging.

Ad 12.

- actualiseren en publiceren van de kaart voor de eckleurenkoers;

- vaststellen van het Implementatieplan Onderhoud Watergangen;
- vaststellen van de beleidsnota integraal onderhoud watergangen;
- het dagelijks en buitengewoon onderhoud van watergangen wordt volgens plan uitgevoerd zodat het watersysteem blijft voldoen. Voor het buitengewoon onderhoud betekent dit:
  - het op orde brengen van circa 80 km watergang (groot onderhoud)
  - het verwijderen van naar verwachting circa 195.000 m³ baggerspecie

Voor het dagelijks onderhoud betekent dit:

- het maaien en krozen van de hoofdwatgangen en overige watergangen waar het hoogheemraadschap onderhoudsplichtig voor is;
- rapportage over het onderhoud van watergangen met nieuwe prestatie-indicatoren als aantal km's getoetst en aantal km's op orde;
- in 2016 neemt het hoogheemraadschap een nieuw Onderhoud- en BeheerSysteem (OBS) in gebruik;
- een zestal watersysteemkunstwerken zullen worden omgebouwd naar de nieuwe hardware omgeving, gecombineerd met het vervangen van electronica.

Ad 13.

- de calamiteitenbestrijdingsplannen waterkwantiteit en waterkwaliteit zijn getoetst, actueel en up-to-date.

Ambitie: Via een gebiedsgerichte aanpak van wateropgaven naar oplossingen

Doelen (2016-2021):

14. we weten wat de knelpunten zijn voor zowel waterkwaliteit, waterkwantiteit en grondwater in het gebied;
15. we integreren water in ruimtelijke en beleidsplannen zodat het volwaardig wordt meegenomen en waar nodig sturend is;
16. we voorkomen zo veel mogelijk wateroverlast en beperken schade;
17. we verbeteren de waterkwaliteit van de KRW-waterlichamen;
18. we houden de waterkwaliteit ten minste op het huidige niveau en verbeteren deze waar mogelijk;
19. we hebben een duurzaam, robuust en kosteneffectief watersysteem in de Krimpenerwaard gerealiseerd, gericht op de functies in het gebied, zoals agrarisch gebruik en in het bijzonder nieuwe natuur.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 14.

- we voeren voor tenminste één gebied een integrale watersysteemanalyse uit.

Ad 15.

- We werken mee aan de Wateragenda 2.0 met de omliggende Zuid-Hollandse waterschappen en de provincie;
- we leveren inbreng rondom de planvorming Rijksweg A13/A16;
- we werken samen met andere overheden aan de vermindering van de problematiek rondom de restveengebieden en gaan hierover in gesprek met de omgeving;

- we denken mee en adviseren bij het project de Rivier als Getijdepark.

Ad 16.

- realisatie gemaal Essenburgsingel Rotterdam;
- realisatie gemaal Bergweg-Zuid;
- uitvoering van het programma Zuidplaspolder, waaronder de volgende maatregelen:
  - Realisatie Koppeling 2e Tocht
  - Renovatie Hoogwatervoorziening Zuidplaspolder
  - Realisatie gemaal 4e Tocht Zuidplaspolder
  - Realisatie stuw Spoorstoot Zuidplaspolder;
- opstellen van het programmaplan Rotterdam 2016-2021;
- opstellen van de (tweejaarlijkse) wateroverlastrapportage.

Ad 17.

- we werken aan de uitvoering van het programma KRW 2016-2021, waaronder de volgende maatregelen:
  - In samenwerking met Rotterdam voorbereiden van project ten behoeve van de verbetering van de waterkwaliteit in de Kralingse Plas en bestrijding van de blauwalg;
  - voorbereiden vispasseerbaar maken gemaal Krimpenerwaard;
  - realisatie van natuurvriendelijke oevers door derden via de subsidieregeling;
  - onderzoek naar knelpunt waterkwaliteit Krimpen aan den IJssel;
  - onderzoek naar het watersysteem Zuidplas;

- voorbereiding maatregelen ten behoeve van de verbetering van de waterkwaliteit in de Bleiswijkse Zoom;
- voorbereiding aanleg natuurvriendelijke oevers Rotteboezem.
- in samenwerking met Rotterdam verbeteren van het beheer en onderhoud op de Kralingse Plas zodat overlast zoveel mogelijk wordt voorkomen.

Ad 18.

- we participeren in de landelijke ontwikkeling van het afleiden van doelen overige wateren;
- we actualiseren en verlengen de 'Kadernota Vis'.

Ad 19.

- vervanging van een duiker in de Ringvaart door een brug in de Zuidbroekse Opweg;
- aanleg van een brug in de Benedenberg over de Coxvliet
- realisatie van een nieuw (vispasseerbaar) gemaal Vlist-westzijde langs het Geerpad;
- start uitvoering van water- en natuurinrichtingsmaatregelen in De Nesse, Berkenwoudse driehoek en Oudeland-Zuid.

Ambitie: De omgeving centraal stellen

Doelen (2016-2021):

20. we staan open voor meervoudig gebruik van het watersysteem door burgers en bedrijven, waar mogelijk;
21. we voeren het vaarwegbeheer uit voor enkele regionale vaarwegen;

22. we hebben actueel inzicht in de toestand van de aangewezen zwemwateren en leveren onze bijdrage aan veilig zwemwater;
23. we zijn open en transparant en stellen beleid, regels en gegevens op een toegankelijke wijze digitaal beschikbaar voor derden.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 20.

- invoering en beheer van een gestructureerd systeem van relatiemanagement met de direct belanghebbenden (omwonenden, gebruikers en eigenaren) van waterstaatkundige voorzieningen en –objecten in het beheergebied.

Ad 21.

- implementatie van de in 2015 met de provincie gemaakte afspraken over het vaarwegbeheer.

Ad 22.

- de zwemwaterkwaliteit wordt gedurende het zwemseizoen gemonitord en de data worden met de provincie gedeeld via het zwemwaterportaal;
- in samenwerking met GZH wordt een plan gemaakt om maatregelen te treffen waardoor de (zwem)waterkwaliteit in de Krimpenerwaard verbetert.

Ad 23.

- waterkwantiteits- en waterkwaliteitsdata worden via een web-portal beschikbaar gesteld.

Financiën

Investeringsplannen

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor het programma Watersysteem:

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Wateroverlastopgave	15.500	1.000	2.500	2.500	2.500	3.500	3.500	0
Verbeteringen stedelijk water	1.800	300	300	300	300	300	300	0
Uitvoer kadrichtlijn water '16-'21	3.000	500	500	500	500	500	500	0
Peilbesluiten en leggers	1.500	250	250	250	250	250	250	0
Renovatie kunstwerken WS	5.610	910	1.000	1.000	900	900	0	0
Te activeren uren personeel	3.141	185	450	610	619	639	639	0
Totaal programma 2	30.551	3.145	5.000	5.160	5.069	6.089	6.089	0

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Bedragen x € 1.000

Programma 2: Oppervlakte en grondwater	VJN 2015 Jaarschijf 2016	Begroting 2016	Verschillen 2016
Eigen plannen	2.027	1.811	-216
Plannen van derden	69	72	3
Beheersinstrumenten watersystemen	1.510	1.637	127
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.242	7.186	-56
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.474	4.560	85
Beheer hoeveelheid water	8.509	8.733	224
Calamiteitenbestrijding watersystemen	189	173	-16
Monitoring watersystemen	1.195	1.190	-5
Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	-5	5	9
Totaal	25.211	25.367	156
Beïnvloedbaar	5.107	5.107	0
Niet beïnvloedbaar	20.104	20.260	156
Eindtotaal	25.211	25.367	156

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Ten opzichte van de voorjaarsnota 2015, jaarschijf 2016 zijn de geraamde lasten van programma 2 gestegen met € 156.000. Deze stijging is volledig toe te schrijven aan niet-beïnvloedbare kosten.

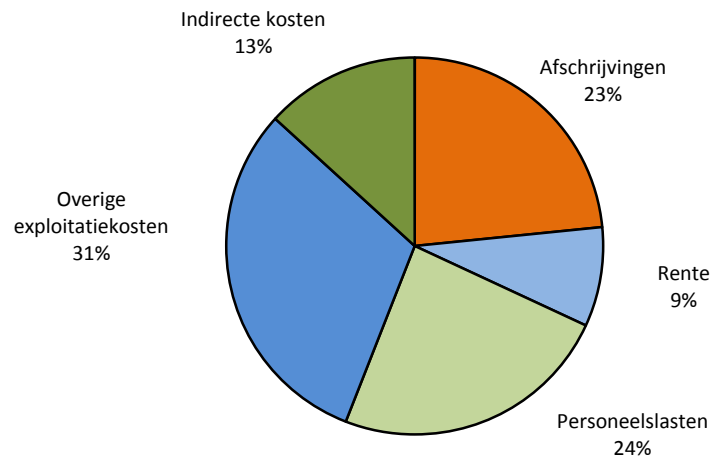
Niet beïnvloedbare kosten

De kostenstijging wordt veroorzaakt doordat de doorberekende personele lasten en de afschrijvingskosten met respectievelijk € 184.000 en € 154.000 stijgen. De doorberekende personele lasten nemen toe omdat de formatie van de afdeling watersystemen is uitgebreid met 1fte specialist procesautomatisering/ configuratiebeheerder en 1fte applicatiebeheerder. Tevens zijn door de reorganisatie binnen de afdeling watersystemen enkele functies in schaal opgewaardeerd. De reden van de hogere afschrijvingskosten wordt uitgelegd in hoofdstuk 8.6 Begroting naar kosten- en opbrengstsoorten.

Tegenover de kostenstijgingen staan ook kostendalingen. De rentekosten en de indirecte kosten dalen met € 70.000 en € 112.000.

Omdat de urenverdeling over de verschillende beleidsproducten is aangepast ten opzichte van de voorjaarsnota, nemen sommige beleidsproducten in kosten toe en nemen andere beleidsproducten in kosten af. Ten opzichte van de voorjaarsnota zijn er geen wijzigingen in de out of pocket kosten.

Het onderstaande cirkeldiagram toont de verdeling van de exploitatiekosten voor het programma Watersysteem:

Programma 3: Afvalwater

Zuiver water

Wij dragen zorg voor schoon oppervlaktewater door het afvalwater van huishoudens en bedrijven te transporteren en te zuiveren zodat het veilig kan worden geloosd in de rivier of op de sloot. We dringen verontreinigde waterstromen naar oppervlaktewater terug en stimuleren het verminderen van ongewenste lozingen op de riolering. Dit doen we in nauwe samenwerking met onze waterpartners.

Ontwikkelingen 2016

De activiteiten binnen het programma zijn gericht op het efficiënter, doelmatiger en duurzamer beheren van de afvalwaterketen. Alle beschikbare instrumenten worden ingezet, zoals nieuwbouw en renovatie, assetmanagement, samenwerking met de waterpartners en informatietechnologie. Voor de beperking van emissies naar het oppervlaktewater wordt nadrukkelijk de samenwerking gezocht met agrarische bedrijven en hun sectororganisaties.

Met betrekking tot energie en duurzaamheid zijn er in 2016 een aantal belangrijke mijlpalen. Het laatste deelproject van de Slibstrategiestudie 2 wordt afgerond. Het slib van de negen zuiveringen van het hoogheemraadschap kunnen worden verwerkt in de slibgisting van Kralingseveer. Het geproduceerde biogas wordt

Onze ambities

- 3.1 Doelmatige, doeltreffende en robuuste systemen voor afvalwaterverwerking
- 3.2 Samenwerking en innovatie voor een duurzame en klimaatbestendige afvalwaterketen
- 3.3 Schoner water door vermindering van emissies

omgezet in elektriciteit dat zo optimaal mogelijk wordt ingezet op de installatie. Ook zal op basis van de resultaten uit het pilotonderzoek en een businesscase een besluit worden genomen over het bouwen van de praktijkinstallatie Themista. Hiermee kan de biogasproductie verder worden opgevoerd en de afvoer van slib naar de slibverwerking worden gereduceerd. Hoewel het hoogheemraadschap alleen faciliteert bij de realisatie van een windturbine door HVC op de locatie Kralingseveer zal dit een in het oog springend project zijn. Met de komst van de windturbine, met een as hoogte van bijna 100 meter, zal de duurzame elektriciteitsproductie op het terrein van de zuivering in één keer verdubbelen naar meer dan 12 miljoen kilowattuur per jaar.

De plannen die voortkomen uit de samenwerking binnen de zuiveringsregio's worden, conform de afspraken, uitgewerkt. Naast de gemeenten zijn ook de drinkwaterbedrijven hier inmiddels intensief bij betrokken en lopen er meerdere concrete projecten met hen.

In 2016 wordt het emissiebeheerplan 2016-2021 opgesteld en vastgesteld. Dit plan zal richting geven aan de uitvoering van maatregelen om de emissies naar het oppervlaktewater in de periode tot en met 2021 verder terug te dringen.

Ambitie: Doelmatige, doeltreffende en robuuste systemen voor afvalwaterverwerking

Doelen (2016-2021):

24. we waarborgen de kwaliteit van het effluent van de awzi's en voldoen altijd aan de wettelijke eisen;
25. we beheren de zuiveringskringen efficiënt en effectief op basis van een bewuste afweging tussen risico's, kosten en prestaties, gericht op duurzame oplossingen;
26. we benutten informatietechnologie en procesautomatisering optimaal voor een stabiel zuiveringsproces en betere prestaties;
27. we voldoen met de transport- en zuiveringssystemen voor 100% aan de afspraken in de afvalwaterakkoorden;
28. we treden bij incidenten en extreme situaties daadkrachtig en doelgericht op en beperken zo veel mogelijk de impact op de omgeving;
29. we zijn open en transparant en stellen ons beleid, regels en gegevens op een toegankelijke wijze digitaal beschikbaar voor derden.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 24.

- realiseren processtabiliteit awzi Berkenwoude;
- ingebruikname van de waterharmonica Berkenwoude;
- starten renovatie van metaaldosering awzi Kralingseveer;
- verlengen certificaten voor Kwaliteit, ARBO, Milieu en Energie-efficiëntie.

Ad 25.

- nieuw OBS (Onderhoud Beheer Systeem) wordt in gebruik genomen. Met het OBS wordt het assetmanagement gefaciliteerd;
- Voorbereidingen treffen voor de renovatie van awzi Haastrecht;
- voortzetten optimalisatie sliblijn awzi Kralingseveer;
- optimaliseren van veiligheid op het gebied van de gasinstallatie op de locatie Kralingseveer:
  - Taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden opnemen in een handboek.
  - Opleiding voor medewerkers.
  - Verbeteren van aanduiding op het terrein.
  - Ventilatie van installatieonderdelen.
- Afronding van werkzaamheden uit de Slib Strategie Studie II.

Ad 26.

- afronding en start nazorgfase procesautomatisering van de zuiveringen en transportsystemen;
- monitoring werking en prestaties zuiveringskringen met Z-info;
- voorzitterschap WijzigingsAdviesCommissie Afvalwaterketen (informatiesystemen waaronder Z-info) van het Waterschapshuis.

Ad 27.

- realisatie van rioolgemaal Westergouwe en bijbehorende persleiding;
- Afronding van de renovatie persleiding door de kern Gouderak
- prestatie-indicatoren voor de rioolgemalen introduceren in procesautomatisering;
- uitvoering maatregelen OAS Kortenoord: implementeren RTC (Real Time Control) aanvoersysteem 1e fase;

- voorbereiding herziening overeenkomst Grensoverschrijdend Afvalwater met Delfland.

Ad 28.

- formaliseren van de meldingsprocedure naar bevoegd gezag;
- organisatie van trainingen en oefeningen van calamiteitenbestrijding.

Ad 29.

- proceshandboeken worden volgens stappenplan geactualiseerd;
- procesgegevens worden doorlopend geactualiseerd en verwerkt;
- procesgegevens jaaroverzicht 2015 worden aan het eind van het eerste kwartaal aan het bevoegd gezag verzonden.

Ambitie: Samenwerking en innovatie voor een duurzame en klimaatbestendige afvalwaterketen

Doelen (2016-2021):

30. we bundelen de krachten met waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven voor een samenhangend en doelmatig werkend (afval)waterketensysteem en realiseren samen de efficiency-doelstellingen uit het Bestuursakkoord Water;
31. we voldoen aan het Klimaatakkoord 2010-2020 door de energie-efficiëntie van de zuiveringskringen jaarlijks met 2% te vergroten en in 2020 minimaal 40% van de energiebehoefte uit eigen duurzame opwekking te halen;
32. we winnen nuttige grondstoffen terug uit het afvalwater, zoals fosfaat.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 30.

- afronden verkenning OAS Bergambacht en start verkenning OAS Ammerstol;
- afronden van afvalwaterakkoorden met gemeenten Zoetermeer, Gouda en Schoonhoven. Starten met afvalwaterakkoord gemeente Krimpenerwaard;
- met Oasen, gem. Krimpenerwaard, gem. Krimpen a/d IJssel heeft het hoogheemraadschap een intentieovereenkomst ondertekend voor samenwerking bij het verwerken van het concentraat afkomstig van Oasen. De uitwerking hiervan zal in 2015-2016 plaatsvinden;
- per regio (Rotterdam, Kortenoord en Krimpenerwaard) worden plannen volgens afspraak uitgewerkt. Invullen van de landelijke monitoring en de voortgang rapporteren aan koepelorganisaties.

Ad 31.

- een EEP (Energie Efficiency Plan) 2017-2020 opstellen;
- bestuurlijke besluitvorming praktijkinstallatie Themista bij een positieve uitkomst van de business case.

Ad 32.

- het hoogheemraadschap neemt deel aan het project RINEW, waarbij onderzoek wordt gedaan naar het lokaal zuiveren en terugwinnen van grondstoffen.
- vanuit Rotterdamse Samenwerking Afvalwaterketen (ROSA) aanhaken bij innovaties. Inbreng bij 7-Square Endeavour (Schouwburgplein) met kansen voor riothermie, afkoppelen en hergebruik hemelwater.

- rapporteren over de resultaten van het eerste jaar van AquaReUse.
- duidelijkheid over planning terugwinning fosfaat uit verbrandingsgas van het zuiveringslib (fosfaatroute)

Ambitie: Schoner water door vermindering van emissies

Doelen (2016-2021):

33. we minimaliseren, in samenwerking met andere waterschappen, gemeenten en sectororganisaties, de emissies van stoffen aan de bron, zodat deze geen beperkende factor meer vormen voor het bereiken van chemische en ecologische waterkwaliteitsdoelen;
34. we onderzoeken samen met andere partijen de mogelijkheden om de belasting van het oppervlaktewater door stoffen die risico's kunnen vormen voor het watersysteem en gebruikers, zoals gewasbeschermingsmiddelen, medicijnresten en microplastics te verminderen.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 33.

- het Emissiebeheerplan (2016-2021) wordt bestuurlijk vastgesteld;
- uitvoering Deltaplan Agrarisch Waterbeheer Krimpenerwaard;
- uitvoering gebiedsplan glastuinbouw 'Westland/Oostland, samen op weg naar de emissieloze kas in 2027'.

Ad 34.

- oriëntatie op dit onderwerp, geen verdere activiteiten in 2016.

Financiën

Investeringsplannen

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor het programma Afvalwater:

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Renovaties awzi's	16.960	1.495	3.345	2.900	3.200	3.900	2.000	120
Uitv. studies en efficiëntiepl.	3.250	2.750	100	100	100	100	100	0
Renovatie transportstelsels	2.100	100	100	100	100	100	100	1.500
Bijdragen aan gemeenten	1.030	1.030	0	0	0	0	0	0
Te activeren uren personeel	674	96	116	116	116	116	116	0
Subsidie/bijdrage regelingen	500	0	100	100	100	100	100	0
Totaal programma 3	24.513	5.470	3.761	3.316	3.616	4.316	2.416	1.620

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Renovatie awzi's

Naast renovaties genoemd bij de maatregelen gaan we het terrein op awzi Kralingseveer verder renoveren en ophogen. Daarnaast ronden we op awzi Kralingseveer de renovatie van de kantine en overlegruimte af. Gelijktijdig met de uitvoering van Themista renoveren we de vergistingstorens en bijbehorende installaties.

Renovatie transportstelsels

Naast de al lopende investeringen zijn er geen nieuwe investeringen voorzien. Wat resteert zijn onvoorziene vervangingen voor het transportstelsel. Hiervoor vragen we jaarlijks een krediet aan dat aangewend wordt bij onvoorziene uitval van installatie-onderdelen, zoals bijvoorbeeld pompen, afsluiters of schakelkasten.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Bedragen x € 1.000

Programma 3: Afvalwaterketen en emissies	VJN 2015 Jaarschijf 2016	Begroting 2016	Verschillen 2016
Eigen plannen	385	391	6
Plannen van derden	11	11	0
Getransporteerd afvalwater	5.965	5.923	-43
Gezuiverd afvalwater	12.626	12.570	-56
Verwerkt slib	5.186	5.156	-30
Afvalwaterbehandeling door derden	11.089	10.953	-137
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	842	849	7
Aanpak diffuse emissies derden	112	113	1
Totaal	36.217	35.965	-251
Beïnvloedbaar	20.196	20.161	-35
Niet beïnvloedbaar	16.021	15.804	-216
Eindtotaal	36.217	35.965	-251

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Ten opzichte van de voorjaarsnota 2015, jaarschijf 2016 zijn de geraamde lasten van programma 3 gedaald met € 251.000. Deze daling komt enerzijds door daling van de beïnvloedbare kosten van € 35.000 en anderzijds door een daling van de niet-beïnvloedbare kosten van ongeveer € 216.000.

Beïnvloedbare kosten

De beïnvloedbare kosten dalen met ongeveer € 35.000. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door het doorzetten van de tendens zoals eerder gemeld in de voorjaarsnota 2015. Deze tendens is ontstaan bij het grensoverschrijdend afvalwater naar awzi Dokhaven. De tendens is namelijk, dat we minder vervuilingseenheden verwachten bij bedrijven waardoor de kosten van grensoverschrijdend afvalwater dalen. De begrote kosten voor het grensoverschrijdend afvalwater zijn

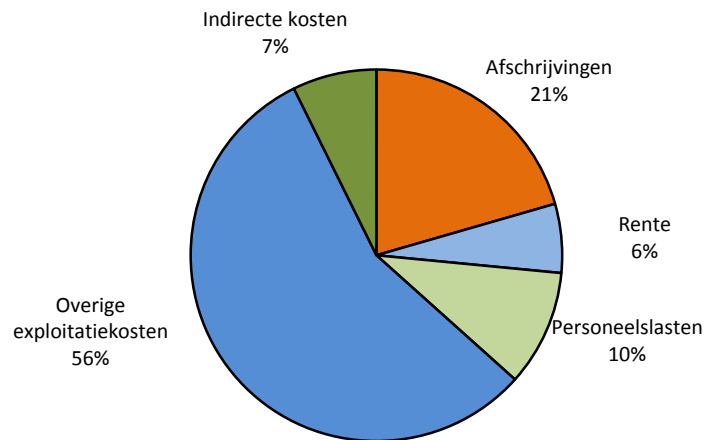
gedaald met € 50.000. Hiertegenover staan lagere opbrengsten vanuit de stichting beheer registergoederen aan het hoogheemraadschap van € 15.000.

Niet beïnvloedbare kosten

De kostendaling wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere indirecte kosten en lagere rentekosten van respectievelijk € 240.000 en € 60.000.

Hiertegenover staan hogere afschrijvingskosten en hogere doorberekende personeelskosten van respectievelijk € 45.000 en € 40.000. De reden van de hogere afschrijvingskosten leggen we uit in hoofdstuk 8.6 Begroting naar kosten- en opbrengstsoorten.

Het onderstaande cirkeldiagram toont de verdeling van de exploitatiekosten voor het programma Afvalwaterketen en emissies:

Programma 4: *Wegen*

Veilig wegennetwerk

Wij zorgen voor een goed bereikbaar en veilig verkeersnetwerk in het landelijk gebied van de Krimpenerwaard. Deze wegen vormen belangrijke schakels in het regionale netwerk. Zowel bij de dagelijkse uitvoering van ons werk als bij de beleidsvorming voor de langere termijn werken we samen met onze partners. Aangezien onze werkzaamheden grote gevolgen kunnen hebben voor de omgeving betrekken we burgers en bedrijven vroegtijdig bij de voorbereiding en uitvoering van projecten.

Ontwikkelingen 2016

Vanuit het Rijk wordt steeds meer aangestuurd op (regionale) samenwerking en landelijk geldende afspraken op het vlak van de infrastructuur en mobiliteit. Het hoogheemraadschap is hierin volgend. Door de gemeentelijke herindeling in de Krimpenerwaard is de samenwerking vergemakkelijkt en intensiever geworden in het afgelopen jaar. Deze ontwikkeling zal verder worden uitgediept en tot meer concrete activiteiten leiden. Dit geldt voor het dagelijks beheer en onderhoud, en voor beleidsontwikkelingen. Onze wens de wegentaak aan de gemeenten over te dragen zal bestuurlijk worden besproken.

Onze ambities

- 4.1 Doelmatig uitvoeren van wegbeheer gericht op de bereikbaarheid van wegen
- 4.2 Bijdragen aan een betrouwbaar en veilig wegennetwerk
- 4.3 Wegbeheer afstemmen op de omgeving en de gebruiksfuncties

In regionaal verband is de afgelopen jaren intensief samengewerkt aan de totstandkoming van het Regionaal Verkeer- en VervoerPlan (RVVP) en het onderzoek naar landbouwverkeer in relatie tot een verkeersveilige infrastructuur voor fietsers. Beide plannen zullen in 2016 leiden tot een concreet regionaal uitvoeringsprogramma. Gebiedspartners hebben steeds meer behoefte aan de onderlinge afstemming van projecten. Dit heeft gevolgen voor de planning, doorlooptijd en projectomvang. De bestaande afstemming over de meerjarenplanningen zal verder worden geïntensiveerd en verbeterd met onze partners waaronder nutsbedrijven. In 2016 continueert het hoogheemraadschap de lijn voor het beheer en onderhoud van de wegen en wegbruggen van de afgelopen jaren.

Ambitie: Doelmatig uitvoeren van wegbeheer gericht op de bereikbaarheid van wegen

Doelen (2016-2021):

35. we waarborgen continu de bereikbaarheid van de weg, zodat weggebruikers zich veilig kunnen verplaatsen;
36. we besparen kosten en verhogen de kwaliteit van dienstverlening door integrale taken samen uit te voeren met medeoverheden;
37. We hebben binnen de planperiode duidelijkheid over de taakoverdracht;
38. we beheren de wegen en kunstwerken efficiënt en effectief, op basis van een bewuste afweging tussen risico's, kosten en prestaties, gericht op duurzame oplossingen.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 35.

- opstellen van inspectierapportages op grond van uitgevoerde inspecties conform het inspectieplan;
- actualiseren van de onderhoudsprogramma's wegen en kunstwerken;
- uitvoeren van regulier onderhoud aan de wegen, bermen en bebakening;
- de volgende investeringswerken zijn eind 2016 gerealiseerd:
  - Beijerseweg Noord
  - Westeinde
  - Capellelaan
  - Broekselaantje
  - Totaal 11 wegbruggen in de Tiendweg Oost te Ouderkerk (1st), Tiendweg West (3st) en Wetering Oost (5st) te Lekkerkerk, Krimpenerhout in Krimpen aan de Lek (1st) als ook één brug in het Geerpad in de gemeente Vlist.

Ad 36.

- intensivering van de samenwerking met gebiedspartners;
- participatie in landelijke en regionale werkgroepen;
- actualisering van het regionale verkeers- en geluidsmodel met medewegbeheerders.

Ad 37.

- het voeren van bestuurlijk en ambtelijk overleg met de gemeente Krimpenerwaard over het overdragen van de wegentaak.

Ad 38.

- uitvoeren verkeersmonitoring conform planning en analyse verkeersstromen;
- analyse van ongevaldata en zonodig actie ondernemen om onveilige situaties aan te pakken.

Ambitie: Bijdragen aan een betrouwbaar en veilig wegennetwerk

Doelen (2016-2021):

39. we voorkomen ongevallen door onveilige situaties aan te pakken;
40. we dragen bij aan een wegennetwerk van voldoende kwaliteit;
41. we treden bij incidenten en extreme situaties daadkrachtig en doelgericht op en beperken zo veel mogelijk de impact op de omgeving.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 39.

- aanpak van onveilige locaties naar aanleiding van inspecties of meldingen (aanpak Black- en Greyspots);
- vergunningverlening op basis van wegenverordening.

Ad 40.

- participeren in projecten (waaronder dijkversterkingen aan de Hollandse IJssel - KIIJK) om het belang van het bereikbaarheid, mobiliteit en verkeersveiligheid te borgen;
- beoordelen ruimtelijke ontwikkelingen ter attentie van bereikbaarheid, mobiliteit en verkeersveiligheid;
- vaststellen regionaal verkeer- en vervoerplan inclusief uitvoeringsprogramma;
- participatie in regionale afstemmingsoverleggen wegwerkzaamheden.

Ad 41.

- uitvoeren preventieve gladheidsbestrijding in samenwerking met gemeenten;
- afhandelen klachten en meldingen binnen de geldende servicenormen;
- voorkomen van langdurige stremmingen door een vlotte afhandeling van incidenten.

Ambitie: Wegbeheer afstemmen op de omgeving en gebruiksfuncties

Doelen (2016-2021):

42. we creëren draagvlak en begrip bij onze omgeving voor de realisatie van onze projecten en maatregelen;
43. we zijn open en transparant en stellen beleid, regels en gegevens op een toegankelijke wijze digitaal beschikbaar voor derden.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 42.

- bij alle uitvoeringsprojecten wordt een communicatieaanpak opgesteld en uitgevoerd, ter attentie van de wijze waarop burgers en bedrijven worden betrokken
- uitvoeren burgerparticipatie bij locaties waar verkeersveiligheid moet worden verbeterd;
- opstellen van tijdelijke verkeersbesluiten en bekendmaken via de website.

Ad 43.

- plan van aanpak voor opstellen en actualiseren van beleidskaders wegen is gereed;
- inventarisatie van beheergegevens en beschikbaar stellen hiervan via internet;
- implementatie van softwarepakket voor beheer en onderhoud van het wegenareaal in bedrijfsvoering.

Financiën

Investerings

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor het programma Wegen:

Bedragen x € 1.000

Investing	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Duurzaam Veilig	1.000	0	0	0	0	0	0	1.000
Reconstructie polderwegen	14.675	4.885	450	2.240	2.200	2.600	2.300	0
Vervanging wegbruggen	4.525	1.295	765	645	620	600	600	0
Aanpak black en grey spots	400	100	100	0	100	0	100	0
Totaal programma 4	20.600	6.280	1.315	2.885	2.920	3.200	3.000	1.000

Afrondingsverschillen zijn mogelijk.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Bedragen x € 1.000

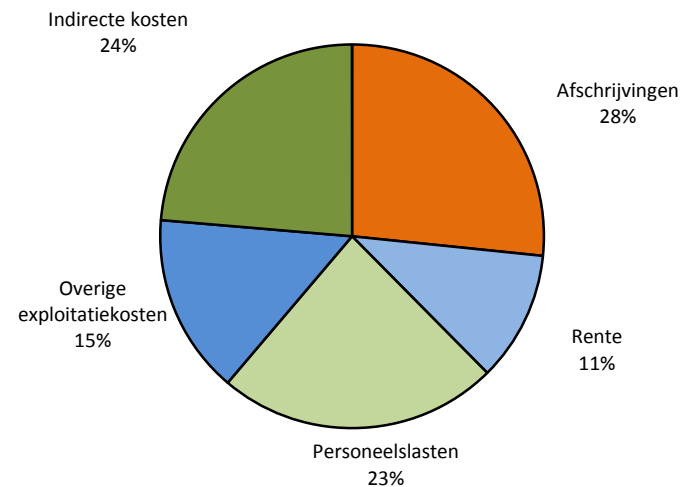
Programma 4: Wegen	VJN 2015 Jaarschijf 2016	Begroting 2016	Verschillen 2016
Eigen plannen	36	29	-6
Plannen van derden	26	22	-5
Beheersinstrumenten wegen	44	43	-1
Aanleg en onderhoud wegen	3.105	3.162	57
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	497	490	-7
Totaal	3.707	3.745	38
Beïnvloedbaar	1.539	1.539	0
Niet beïnvloedbaar	2.168	2.206	38
Eindtotaal	3.707	3.745	38

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

De niet beïnvloedbare kosten van aanleg en onderhoud wegen zijn met € 38.000 gestegen en dat komt vooral door een toename van de doorberekende personeelskosten.

Het onderstaande cirkeldiagram toont de verdeling van de exploitatiekosten voor het programma Wegen.

Programma 5: *Omgeving & Organisatie*

De omgeving

In het Waterbeheerplan ligt het accent op het samen en in directe verbinding met de omgeving uitvoeren van het waterbeheer. Communicatie staat in dienst van het leggen van verbinding tussen het hoogheemraadschap en de omgeving, het samen vinden van oplossingen, het creëren van draagvlak en het zichtbaar en herkenbaar maken van het hoogheemraadschap als waterbeheerder. Daarnaast zorgen we er voor dat we met een goede digitale informatievoorziening (digitale producten en diensten, delen van gegevens) in verbinding kunnen blijven met onze omgeving.

Ontwikkelingen 2016

In 2015 heeft het algemeen bestuur in de voorbereiding van het Waterbeheerplan 2016-2021 gesproken met een aantal belanghebbenden binnen het beheergebied over verschillende thema's. In 2016 blijft het algemeen bestuur in direct gesprek met betrokkenen binnen het beheergebied.

We willen het waterbewustzijn onder bewoners en bedrijven vergroten door een herkenbaar aanbod aan educatieve activiteiten.

Onze ambities

5.1 Waterbeheer uitvoeren in directe verbinding met de omgeving

5.2 Digitalisering van de dienstverlening

Om de zichtbaarheid en herkenbaarheid van (het dagelijks werk van) het waterschap te vergroten continueert het hoogheemraadschap het aangrijpen van aansprekende projecten ('parels') om het waterschap op de kaart te zetten.

We investeren in burgerparticipatie door initiatieven van burgers op het gebied van duurzaam waterbeheer te stimuleren. Hiermee versterken we de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het waterbeheer en vergroten we de band met onze inwoners.

Enkele recente ontwikkelingen op ICT gebied zijn de invoering van de Omgevingswet en de basisregistraties. Deze stellen wettelijke verplichtingen aan de digitale informatievoorziening en vragen de nodige aandacht in 2016.

5.1 Ambitie: Waterbeheer uitvoeren in directe verbinding met de omgeving

Doelen 2016-2021:

- 44. we gaan meer in gesprek met de omgeving;
- 45. we vergroten waterbewustzijn en interesse voor waterbeheer;
- 46. we vergroten zichtbaarheid en herkenbaarheid van het waterschap;
- 47. we staan open voor initiatieven van derden en ruimte voor burgerparticipatie.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 44.

- thematische bijeenkomsten en werkbezoeken organiseren voor het bestuur met diverse belanghebbenden;
- inzet digitale middelen zoals de website en (social) media om zichtbaarheid en aantrekkelijkheid van deze bezoeken voor bewoners te vergroten.

Ad 45.

- start met het versterken en uitbreiden van een vrijwilligersnetwerk;
- scholen en andere geïnteresseerde groepen ontvangen.

Ad 46.

- we realiseren een structurele vorm van PR door reeds aanwezige evenementen zoals de parels te “rijgen” aan nieuw te initiëren campagnes zodanig dat feel, look en inhoud van het waterschap vanaf 2016 een stevigere pr-basis krijgt bij bewoners van de regio:

- we voeren minstens één gerichte campagne om het waterschap te promoten rondom evenementen als wereldwaterdag;
- opleveren van een nader te bepalen aansprekend (inhoudelijk) project (‘parel’) aangegrepen om het waterschap in de regio op de kaart te zetten;
- uitdenken communicatieproject rond een thema dat aansluit bij de waterbeleving van bewoners.

Ad 47.

- een subsidiebedrag vrijgeven waarmee burgerinitiatieven (mede) gefinancierd kunnen worden.

5.2 Ambitie: Digitalisering van de dienstverlening

Doelen 2016-2021:

- 48. meer continuïteit, slagkracht en schaalvoordelen in onze digitale informatievoorziening door samenwerking met Rijnland;
- 49. uiterlijk in 2017 stellen we al onze producten, diensten en gegevens op een gebruiksvriendelijke manier digitaal beschikbaar aan burgers en bedrijven.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2016:

Ad 48.

- een gezamenlijke ICT infrastructuur voor Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard opzetten;
- de datacenters van Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard worden geconsolideerd;
- de organisatorische eenheid wordt voorbereid, zodat deze op 1 januari 2017 van start kan gaan.

Ad 49. Onderstaande maatregelen worden voor 95% gerealiseerd:

- eind 2016 is het zaakstelsel geïmplementeerd voor de processen vergunningverlening, toezicht, handhaving en de afhandeling van meldingen;
- informatie over de voortgang van de genoemde processen wordt persoonlijk via een, met DigiD beveiligde, Persoonlijke Internet pagina (PIP) aan de klant aangeboden;
- opzet van gegevensintake via het internet, koppeling Omgevingsloket (OLO) en activeren eigen intakeprocedure;
- het realiseren van een technische infrastructuur voor de digitalisering van de vastlegging van documenten volgens wet- en regelgeving en bieden van ontsluitingsmogelijkheden aan burgers en bedrijven.

Financiën

Investerings

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor omgeving en organisatie:

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Verkiezingen	1.125	0	0	0	1.125	0	0	0
Totaal programma 5	1.125	0	0	0	1.125	0	0	0

Afrondingsverschillen zijn mogelijk.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Bedragen x € 1.000

Programma 5: Omgeving en organisatie	VJN 2015 Jaarschijf 2016	Begroting 2016	Verschillen 2016
Eigen plannen	937	876	-61
Plannen van derden	319	369	50
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	390	224	-167
Vergunningen en meldingen	1.590	1.383	-207
Adviezen vergunningen	0	534	534
Toezicht	0	1.923	1.923
Handhaving	2.843	457	-2.386
Belastingheffing	3.463	3.436	-26
Invordering	385	382	-3
Bestuur	1.860	1.755	-105
Externe communicatie	1.018	1.170	152
Algemeen	-1.006	-1.006	0
Totaal	11.798	11.503	-295
Beïnvloedbaar	4.479	4.353	-126
Niet beïnvloedbaar	7.319	7.150	-169
Eindtotaal	11.798	11.503	-295

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Publiekszaken

De beleidsproducten voor de afdeling Publiekszaken zijn aangepast conform de door de Unie van Waterschappen gestelde BBP-richtlijn (beleids- en beheerproducten). Dit verklaart grotendeels de budgetverschillen van de beleidsproducten ten opzichte van de stand

voorjaarsnota. De kosten van de beleidsproducten van de afdeling Publiekszaken dalen met circa € 300.000.

Beïnvloedbare kosten

De beïnvloedbare kosten nemen met € 100.000 af doordat de verwachte legesopbrengst met dit bedrag toeneemt.

Niet beïnvloedbare kosten

De indirecte kosten nemen af met circa € 140.000. De doorberekende personeelskosten nemen af met ongeveer € 65.000 door een gewijzigde urenbegroting.

Bestuur

Beïnvloedbare kosten

Op product eigendommenbeheer zijn de opbrengsten met €130.000 verhoogd, omdat wij inschatten met extra inzet onze bezittingen en het gebruik daarvan beter kunnen beschermen en deze meeropbrengst te kunnen realiseren. Een extra fte binnen eigendommenbeheer en een eigen advocaat, die organisatie breed inzetbaar is, worden daarmee financieel gedekt.

Niet beïnvloedbare kosten

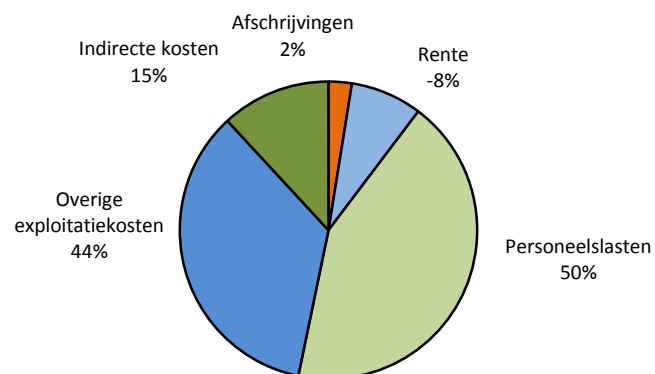
De doorberekende personeelslasten nemen met €30.000 toe.

Externe communicatie

Beïnvloedbare kosten

Vanuit het Waterbeheerplan 2016-2021 en ons bedrijfsplan is het budget voor externe communicatie verhoogd met € 100.000 en nemen de personele lasten toe met € 50.000.

Het onderstaande cirkeldiagram toont de verdeling van de exploitatiekosten voor het programma Omgeving en Organisatie:

Ondersteunende producten

De kosten van de ondersteunende producten worden verdeeld over alle andere producten. Ze vormen de indirecte kosten voor alle programma's. De methodiek van verdelen wordt beschreven in paragraaf 8.1.

Financiën

Investerings

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor de ondersteunende producten:

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Materieel HHSK	1.317	250	307	433	227	100	0	0
Informatievoorziening	5.850	1.150	1.325	1.225	1.075	1.075	0	0
Bedrijfsvoering	40	0	0	40	0	0	0	0
Huisvesting	515	315	100	70	30	0	0	0
Totaal ondersteunend	7.722	1.715	1.732	1.768	1.332	1.175	0	0

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen (lopend en gepland) bedragen:

Bedragen x € 1.000

Ondersteunende producten	VJN 2015	Begroting	Verschillen
	Jaarschijf 2016	2016	
Centraal management	1.916	1.870	-46
Personeel en organisatie	1.968	1.930	-38
Interne voorlichting	119	119	0
Concerncontrol en financieel beleid	2.596	2.018	-578
Informatiebeleid en automatisering	3.477	3.431	-46
Huisvesting	1.478	1.498	20
Interne faciliteiten	1.503	1.439	-64
Materieelbeheer	1.367	1.395	28
Algemeen bestuurlijke- en juridische ondersteuning	497	613	116
Totaal	14.920	14.313	-607
Beïnvloedbaar	5.138	3.682	-1.456
Niet beïnvloedbaar	9.782	10.631	849
Eindtotaal	14.920	14.313	-607

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Concerncontrol en financieel beleid

Beïnvloedbare kosten

Het hoogheemraadschap gaat een samenwerkingsverband aan met Rijnland. Dit houdt in dat wij gezamenlijk een nieuw financieel systeem aanschaffen en dat wij de financiële administratie gaan verzorgen voor zowel ons hoogheemraadschap als voor Rijnland. De kosten dalen omdat de oude raming van een te hoog bedrag uitging.

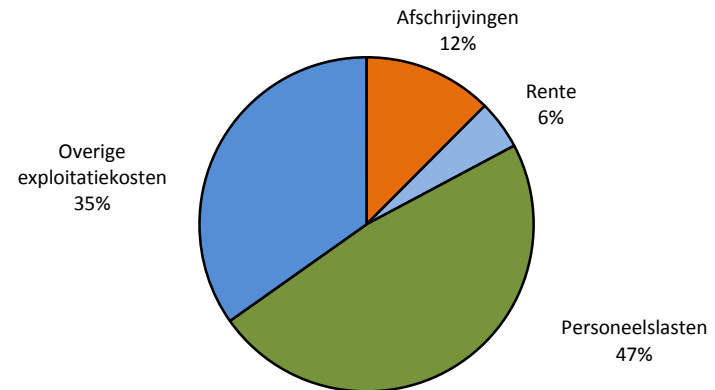
De beïnvloedbare kosten dalen mede als gevolg van het opnemen van de bijdrage van Rijnland (circa € 1 miljoen).

Algemeen bestuurlijke en juridische ondersteuning

Niet beïnvloedbare kosten

De doorberekende personeelskosten zijn gestegen doordat het cluster juridische zaken is uitgebreid met 2 fte voor het waarborgen van de kwaliteit en continuïteit van de vastgoedsectie en een advocaat in dienstbetrekking.

Het onderstaande diagram toont de verdeling van de exploitatiekosten voor het programma Ondersteunende producten:

7. Waterschapsbelastingen

In dit hoofdstuk bespreken we de verschillende aspecten van de waterschapsbelasting. Daarnaast geven we weer hoe het tarief van 2016 tot stand is gekomen, inclusief rekenvoorbeelden voor verschillende woonsituaties.

De volgende paragrafen komen aan de orde:

7.1 Algemeen

7.2 Tarieven 2016

7.3 Rekenvoorbeelden 2015

7.1 Algemeen

De waterschapsbelastingen

Dekking van de exploitatiekosten van het hoogheemraadschap vindt vooral plaats via het heffen van waterschapsbelastingen. Het hoogheemraadschap heft de volgende belastingen:

- Watersysteemheffing: de dekking van de kosten die zijn verbonden aan de zorg voor het watersysteem (waterkeringszorg, waterkwantiteitsbeheer, grondwater en passief waterkwaliteitsbeheer) vindt via de watersysteemheffing plaats.
- Wegenheffing: de dekking van de kosten die zijn verbonden aan het beheer van de wegen in de Krimpenerwaard vindt via de wegenheffing plaats.
- Zuiveringsheffing: de dekking van de kosten voor het zuiveren van afvalwater vindt via de zuiveringsheffing plaats.
- Verontreinigingsheffing: voor het direct lozen van afvalwater op het oppervlaktewater wordt een aanslag verontreinigingsheffing

opgelegd. Het tarief van de verontreinigingsheffing bedraagt 100% van de zuiveringsheffing.

- Leges: voor het in behandeling nemen van aanvragen tot het verlenen van ontheffingen en vergunningen heffen we leges.
- Precariobelasting: voor het hebben van voorwerpen op of in eigendom van Schieland en de Krimpenerwaard heffen we precariobelasting. De tarieven voor deze belasting indexeren we jaarlijks trendmatig voor inflatie.

Kostentoedeling en tariefdifferentiaties

De kostentoedelingsverordening is in 2013 geactualiseerd en op 1 januari 2014 in werking getreden. Deze verordening wordt minimaal eenmaal in de vijf jaar herzien. In deze verordening wordt toedeling van de kosten voor de taken via de watersysteem- en wegenheffing over de belangcategorieën ingezetenen en eigenaren van onroerende zaken geregeld. In onderstaande tabel is de kostentoedeling voor de beide heffingen met ingang van 2014 weergegeven.

Overzicht kostenaandelen:

Categorie	Watersysteemheffing	Wegenheffing
Gebouwd	43,687 %	58,66 %
Ongebouwd	6,300 %	9,32 %
Natuur	0,013 %	0,02 %
Ingezetenen	50%	32%

Ook kent het hoogheemraadschap de volgende twee tariefdifferentiaties binnen de watersysteemheffing:

1. Voor buitendijks gelegen ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn en voor buitendijks gelegen gebouwde onroerende zaken. Het tarief na toepassing van de tariefdifferentiatie is 75% lager dan voor elk van deze categorieën geldt.
2. Voor verharde openbare wegen. Het tarief na toepassing van de tariefdifferentiatie is 100% hoger dan het tarief dat voor ongebouwde onroerende zaken, niet zijnde natuurterreinen, geldt.

Ontwikkeling geraamde belastingeenheden

De belastingheffing in 2015 door de Regionale Belasting Groep (RBG) geeft aanleiding de geraamde belastingeenheden bij te stellen. Hieronder volgt een beschrijving van alle mutaties.

Watersysteemheffing ingezetenen huishoudens

Het aantal woonruimten in het beheergebied van het hoogheemraadschap groeit in 2016 met 0,3% naar 259.600.

Watersysteemheffing en Wegenheffing gebouwd

Nadat de WOZ-waarde de afgelopen jaren is gedaald, adviseert de RBG in de begroting 2016 rekening te houden met een lichte stijging van de WOZ-waarde van gebouwde onroerende zaken in het beheergebied van het hoogheemraadschap met 0,5%. Dit advies is overgenomen en verwerkt in deze begroting.

Zuiveringsheffing

Het aantal vervuilingseenheden voor Rotterdam en het buitengebied is naar boven bijgesteld met 1.700 vervuilingseenheden.

Voor meer informatie over tariefstijgingen en –dalingen per categorie belastingplichtige verwijzen we korthedshalve naar de rekenvoorbeelden in hoofdstuk 7.3 van deze begroting.

Kwijtschelding

Het kwijtscheldingsbeleid van het hoogheemraadschap is vastgelegd in de Kwijtscheldingsregeling. De regeling is vastgesteld door het algemeen bestuur van het hoogheemraadschap op 3 januari 2005. Alleen de categorie ingezetenen kan gebruikmaken van deze regeling, en zowel de watersysteemheffing als de zuiveringsheffing kunnen volledig worden kwijtgescholden. Kwijtschelding is in de praktijk alleen mogelijk voor huurders. Voor de kwijtscheldingsnorm wordt voor de ‘kosten van bestaan’ aangesloten bij de normbedragen en -percentages voor bijstandsuitkeringen die gebruikt worden bij de toepassing van de Wet Werk en Bijstand. Het hoogheemraadschap kent de maximale kwijtscheldingsnorm zijnde 100% van de bijstandsuitkering en is in vergelijking met andere overheden ruim en de omvang ten opzichte van de begroting hoog. De omvang van kwijtschelding van waterschapbelastingen is de afgelopen jaren zeer sterk gestegen en laat nog steeds een stijgende tendens zien. Dit leidt tot structureel hogere belastingtarieven. Ook voor 2016 hebben wij rekening gehouden met een stijging van de kwijtschelding. Dit past ook in het beeld dat het ministerie van Binnenlandse Zaken in de Meicirculaire 2015 heeft geschetst. Dit beeld houdt rekening met een groei de komende vijf jaar van het aantal bijstandsontvangers met 12%. Dit ondanks de sterke groei van de Nederlandse economie. Dit is voor ons aanleiding in de aanloop naar de voorjaarsnota 2016 en uiteindelijk de programmabegroting 2017 te bekijken welke concrete uitvoeringsstappen gezet kunnen voor het inperken van de huidige

kwijtscheldingsregeling. Dit willen we zorgvuldig, in overleg met gemeentelijke partners, en in samenhang met andere fiscale verschuivingen ten gevolge van de nieuwe kostentoedeling, in de loop van 2016 voorbereiden en voorleggen.

Oninbaar

De Regionale Belasting Groep heeft op verzoek van het hoogheemraadschap reeds een aantal maatregelen genomen - onder andere door de dwanginvordering direct na de vervaldatum te beginnen - om de omvang en groei van de oninbaarheid van belastingschulden terug te dringen. Zo maakt de RBG naast loonbeslag gebruik van de nieuwste dwanginvorderingsmaatregelen, zoals de overheidsvordering en het scannen en natrekken van kentekens van motorvoertuigen binnen ons waterschap. Indien het Kwijtscheldingsbeleid wordt aangepast in 2016 zal het belang van een correct maar effectief beperken van oninbaarheid nog toenemen.

Belastingopbrengst

In het kader van duurzaam financieel beheer schuiven we lasten niet door naar de toekomst, maar nemen die nu. Om de lasten op korte termijn niet te laten stijgen, voeren we een aantal jaren beleid op het realiseren van besparingen en dekken we de resterende tekorten met het beschikbare overschot in de tariefegalisatiereserves. Hierdoor nemen de tariefegalisatiereserves versneld af.

De geprognosticeerde belastingopbrengst watersysteemheffing in 2016 is € 42,1 miljoen en wijzigt niet ten opzichte van de voorjaarsnota 2015. Het tekort van € 2,2 miljoen komt ten laste van de tariefegalisatiereserve.

De geprognosticeerde belastingopbrengst wegenheffing in 2016 is € 4,4 miljoen en wijzigt niet ten opzichte van de voorjaarsnota.

De geprognosticeerde belastingopbrengst zuiveringsheffing in 2016 stijgt met € 67.000 naar € 37,8 miljoen als gevolg van het naar boven bijstellen van het aantal vervuilingseenheden. Het tekort van 1,6 miljoen komt ten laste van de tariefegalisatiereserve.

In totaal stijgen de belastingopbrengsten met € 67.000 ten opzichte van de voorjaarsnota 2015, jaarschijf 2016.

De totale opbrengst uit waterschapsbelasting stijgt gemiddeld met € 1,9 miljoen. Dat is een stijgingspercentage van 2,3%. De exacte tariefstijging verschilt uiteraard per categorie en individuele situatie. Zie hoofdstuk 7.3 rekenvoorbeelden 2015 voor de tariefstijging per categorie.

Het stijgingspercentage van de belastingopbrengsten is ten opzichte van de voorjaarsnota 2015, jaarschijf 2016 voor de watersysteemheffing, de zuiveringsheffing en wegenheffing niet gewijzigd.

7.2 Tarieven 2016

Watersysteemheffing (voor gehele beheersgebied van HHSK)	
- ingezetene per woonruimte (aantal woonruimten 234.200)	€ 90,03
- gebouwd per WOZ-waarde (netto WOZ-waarde € 64.774 mln.)	0,0284%
- verharde openbare wegen per hectare (2.200 hectaren)	€ 208,67
- overig ongebouwd per hectare (21.063 hectaren)	€ 104,33
- natuurterrein per hectare (1.900 hectaren)	€ 2,89
Tariefegalisatiereserve 1 januari	€ 9.297.999
Tariefegalisatiereserve 31 december	€ 7.138.154
Bodemreserve	€ 2.500.000

Zuiveringsheffing (voor gehele beheersgebied van HHSK)	
- tarief per vervuilingseenheid (aantal vervuilingseenheden 675.900)	€ 55,99
Tariefegalisatiereserve 1 januari	€ 7.934.459
Tariefegalisatiereserve 31 december	€ 6.471.245
Bodemreserve	€ 2.000.000

Verontreinigingsheffing (voor gehele gebied van HHSK, voor directe lozing op oppervlaktewater)	
- tarief per vervuilingseenheid (aantal vervuilingseenheden 300)	€ 55,99

Wegenheffing (alleen voor het gebied Krimpenerwaard)¹	
- ingezetene per woonruimte (aantal woonruimten 30.664)	€ 46,53
- gebouwd per WOZ-waarde (netto WOZ-waarde € 8.673 mln.)	0,0302%
- ongebouwd per hectare (11.800 hectaren)	€ 35,22
- natuurterrein per hectare (249 hectaren)	€ 3,58
Tariefegalisatiereserve 1 januari	€ 3.689.051
Tariefegalisatiereserve 31 december	€ 3.782.532
Bodemreserve	€ 500.000

¹ Het onderscheid voor de Krimpenerwaard komt voort uit de wegentaak, daarvoor wordt alleen in dat gebied belasting geheven.

7.3 Rekenvoorbeelden 2016

	Tarieven 2015		Tarieven 2016		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€	€	%	€	%
WOZ-waarde	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / éénpersoonshuishouden	in 2015	€ 125.000	in 2016	€ 125.000				
Ingezetenheffing	86,03	133,18	90,03	136,56	4,00	4,6%	3,38	2,5%
Gebouwd	34,05	72,52	35,55	73,24	1,50	4,4%	0,73	1,0%
Zuiveringsheffing 1 ve	56,27	56,27	55,99	55,99	-0,28	-0,5%	-0,28	-0,5%
Eigen woning	176,36	261,97	181,57	265,80	5,21	3,0%	3,83	1,5%
Huurwoning	142,30	189,45	146,02	192,55	3,72	2,6%	3,10	1,6%
WOZ-waarde	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / meerpersoonshuishouden	in 2015	€ 125.000	in 2016	€ 125.000				
Ingezetenheffing	86,03	133,18	90,03	136,56	4,00	4,6%	3,38	2,5%
Gebouwd	34,05	72,52	35,55	73,24	1,50	4,4%	0,73	1,0%
Zuiveringsheffing 3 ve	168,82	168,82	167,97	167,97	-0,84	-0,5%	-0,84	-0,5%
Eigen woning	288,90	374,51	293,55	377,78	4,65	1,6%	3,26	0,9%
Huurwoning	254,85	302,00	258,00	304,53	3,16	1,2%	2,54	0,8%

	Tarieven 2015		Tarieven 2016		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€				
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / éénpersoonshuishouden	in 2015	€ 200.000	in 2016	€ 200.000				
Ingezetenenheffing	86,03	133,18	90,03	136,56	4,00	4,6%	3,38	2,5%
Gebouwd	54,48	116,03	56,88	117,19	2,39	4,4%	1,16	1,0%
Zuiveringsheffing 1 ve	56,27	56,27	55,99	55,99	-0,28	-0,5%	-0,28	-0,5%
Eigen woning	196,79	305,48	202,90	309,74	6,11	3,1%	4,26	1,4%
Huurwoning	142,30	189,45	146,02	192,55	3,72	2,6%	3,10	1,6%
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / meerpersoonshuishouden	in 2015	€ 200.000	in 2016	€ 200.000				
Ingezetenenheffing	86,03	133,18	90,03	136,56	4,00	4,6%	3,38	2,5%
Zuiveringsheffing 3 ve	168,82	168,82	167,97	167,97	-0,84	-0,5%	-0,84	-0,5%
Eigen woning	309,33	418,02	314,88	421,73	5,55	1,8%	3,70	0,9%

	Tarieven 2015		Tarieven 2016		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€				
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / éénpersoonshuishouden	in 2015	€ 400.000	in 2016	€ 400.000				
Ingezetenheffing	86,03	133,18	90,03	136,56	4,00	4,6%	3,38	2,5%
Gebouwd	108,97	232,05	113,75	234,38	4,78	4,4%	2,33	1,0%
Zuiveringsheffing 1 ve	56,27	56,27	55,99	55,99	-0,28	-0,5%	-0,28	-0,5%
Eigen woning	251,27	421,51	259,78	426,93	8,50	3,4%	5,43	1,3%
Huurwoning	142,30	189,45	146,02	192,55	3,72	2,6%	3,10	1,6%
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / meerpersoonshuishouden	in 2015	€ 400.000	in 2016	€ 400.000				
Ingezetenheffing	86,03	133,18	90,03	136,56	4,00	4,6%	3,38	2,5%
Gebouwd	108,97	232,05	113,75	234,38	4,78	4,4%	2,33	1,0%
Zuiveringsheffing 3 ve	168,82	168,82	167,97	167,97	-0,84	-0,5%	-0,84	-0,5%
Eigen woning	363,82	534,05	371,76	538,92	7,94	2,2%	4,87	0,9%
Huurwoning	254,85	302,00	258,00	304,53	3,16	1,2%	2,54	0,8%

	Tarieven 2015		30-mrt-00		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€	€	%	€	%
Bouw- en grasland	hectaren		50					
Ongebouwd	4.968,30	6.729,30	5.216,72	6.977,72	248,42	5,0%	248,42	3,7%
Zuiveringsheffing 3 ve	168,82	168,82	167,97	167,97	-0,84	-0,5%	-0,84	-0,5%
Totaal	5.137,12	6.898,12	5.384,69	7.145,69	247,57	4,8%	247,57	3,6%
Verharde openbare wegen	hectaren		50					
Ongebouwd	9.936,61	11.697,61	10.433,44	12.194,44	496,83	5,0%	496,83	4,2%
Totaal	9.936,61	11.697,61	10.433,44	12.194,44	496,83	5,0%	496,83	4,2%
Natuurterreinen	hectaren		50					
Natuurterreinen	137,39	316,39	144,26	323,26	6,87	5,0%	6,87	2,2%
Totaal	137,39	316,39	144,26	323,26	6,87	5,0%	6,87	2,2%

	Tarieven 2015		Tarieven 2016		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€	€	%	€	%
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Bedrijfsgebouwd	in 2015	€ 4.000.000	in 2016	€ 4.000.000				
Gebouwd	1.089,69	2.320,53	1.137,54	2.343,82	47,85	4,4%	23,29	1,0%
Zuiveringsheffing 30 ve	1.688,18	1.688,18	1.679,74	1.679,74	-8,44	-0,5%	-8,44	-0,5%
Totaal	2.777,88	4.008,71	2.817,28	4.023,57	39,40	1,4%	14,85	0,4%

8. Overige financiële aspecten

In dit hoofdstuk komen de volgende paragrafen aan de orde:

8.1 Kostentoe rekening

8.2 Financiering

8.3 Risicomanagement

8.4 Risico's

8.5 Weerstandsvermogen

8.6 Begroting naar kosten- en opbrengstesoorten

8.7 EMU-saldo

8.8 Incidentele baten en lasten

8.9 Verbonden partijen

8.10 Mutaties overige bestemmingsreserves en voorzieningen

8.1 Kostentoe rekening

In deze paragraaf gaan we in op de toerekening van de ondersteunende beheerproducten naar de primaire beheerproducten en de uiteindelijke toerekening van de netto kosten aan de kostendragers Systeembeheer, Zuiveringenbeheer en Wegenbeheer. Met het vaststellen van de begroting 2016 wordt het principe van kostentoe rekening bevestigd. Wij volgen hierin het in 2008 vastgesteld beleid op grond van artikel 15 van de Verordening ex artikel 108 van de Waterschapswet.

Hieronder staat een toelichting op de kwantitatieve en kwalitatieve grondslagen die voor de kostentoe rekening gelden. De methodiek voor de berekening van de rentelasten van vaste activa lichten we hier niet toe, deze is onderdeel van het vastgestelde afschrijvingsbeleid.

Toerekenen personele lasten naar de beheerproducten

De personele lasten worden door middel van tijdschrijven toegerekend naar de producten. De geschreven uren worden financieel gemaakt met een intern uurtarief. Binnen het hoogheemraadschap worden twee interne uurtarieven (gemiddeld en hoog) gehanteerd. Voor 2016 zijn de tarieven: € 68 en € 90 per uur.

Ondersteunende beheerproducten

De kosten van de ondersteunende beheerproducten zijn verdeeld volgens het verdelingsmodel van de Unie van Waterschappen. Een eenduidige verdeelmethodiek maakt een goed systeem van bedrijfsvergelijking tussen waterschappen mogelijk.

Voor de verdeling van de kosten van de ondersteunende beheerproducten aan de primaire beheerproducten worden twee algemene verdeelsleutels gehanteerd, namelijk:

- a. verdeling op basis van het aandeel directe uren per beheerproduct
- b. verdeling op basis van het aandeel directe kosten per beheerproduct

Volgens methodiek a worden de volgende producten verdeeld:

- centraal management;
- personeelsbeleid en beheer;
- interne communicatie;
- catering en Interne faciliteiten en
- bestuurlijke en juridische zaken.

Volgens methodiek b worden de volgende producten verdeeld:

Financiën en control en Dienstauto's.

Uiteindelijk leidt dit tot de volgende verdeling van de kosten van de ondersteunende producten over de kostendragers:

	Methode A	Methode B
Systeemheffing	66,46%	50,72%
Zuiveringsbeheer	27,65%	45,56%
Wegenbeheer	5,89%	3,73%
Totaal	100,00%	100,00%

De volgende producten hebben een specifieke verdeling:

Informatisering en automatisering: verdeling naar aantal fte
Centrale (geo)grafische informatie: verdeling naar aantal fte
Centrale huisvesting: verdeling naar aantal fte

Materieelbeheer

Alleen de kosten van de dienstauto's worden proportioneel verdeeld op basis van de directe kosten per beheerproduct (sleutel B). Het materieel dat direct is toe te rekenen aan een beheerproduct wordt rechtstreeks hieraan toegerekend. Op deze wijze is er een directe

relatie tussen het gebruik van het materieel en de verdeling van de kosten.

Toerekening aan de kostendragers

Nadat de ondersteunende beheerproducten zijn toegerekend aan de primaire beheerproducten worden de integrale kosten van primaire beheerproducten toegerekend aan de drie kostendragers. Dit geschiedt op basis van de volgende verdeelsleutels:

1. Producten die specifiek voor één taak worden uitgevoerd drukken voor 100% op deze taak;
2. Producten die bijdragen aan het realiseren van twee of meer taken worden op basis van langjarig gemiddelde urenrealisaties verdeeld;
3. Indien dit niet mogelijk is op basis van de verhouding van de kosten per taak.

De verdelingen op basis van uren en kosten, zowel van de ondersteunende producten als van de primaire producten sluiten aan bij geldende bedrijfseconomische uitgangspunten en hebben tot doel kosten zo objectief mogelijk aan taken toe te rekenen. Een en ander is gebaseerd op de afspraken van de Unie van Waterschappen, verankerd in artikel 6 van de BBVW (Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen).

Verdeelsleutels

Programma's/deelprogramma's	Procentuele verdeling naar taak		
	Systeem-beheer	Zuiverings-beheer	Wegen-beheer
1. Waterveiligheid			
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Plannen van derden	100%		
Beheersinstrumenten waterkeringen	100%		
Aanleg en onderhoud waterkeringen	100%		
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	100%		
2. Oppervlakte en grondwater			
Waterbeheersplan	86%	14%	
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Kaderrichtlijn water / WB 21e eeuw	90%	10%	
Plannen van derden	100%		
Beheersinstrumenten watersystemen	100%		
Aanleg en verwerving waterlopen	100%		
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	100%		
Bouw en verwerving kunstwerken actieve waterbeheersing	100%		
Calamiteitenbestrijding watersystemen	100%		
Monitoring watersystemen	100%		
Onderhoud vaarwegen en havens	100%		
3. Afvalwaterketen en emissies			
Thema- en gebiedsgerichte plannen		100%	
Plannen van derden		100%	
Getransporteerd afvalwater		100%	
Gezuiverd afvalwater		100%	
Verwerkt slib		100%	
Afvalwaterbehandeling door derden		100%	
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	50%	50%	
Stimulering derden aanpak diffuse emissies	50%	50%	

Procentuele verdeling naar taak			
Programma's/deelprogramma's	Systeem- beheer	Zuiverings- beheer	Wegen- beheer
4. Wegenbeheer			
Thema- en gebiedsgerichte plannen			100%
Plannen van derden			100%
Beheersinstrumenten wegen			100%
Aanleg en onderhoud wegen			100%
Wegenverkeersregeling en verkeersveiligheid			100%
5. Omgeving en organisatie			
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Calamiteitenplannen	93%	7%	
Plannen van derden	100%		
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	78%	19%	3%
Vergunningverlening en meldingen	78%	19%	3%
Adviezen vergunningen	78%	19%	3%
Toezicht	78%	19%	3%
Handhaving	78%	19%	3%
Belastingheffing	41%	53%	7%
Invordering	40%	55%	5%
Bestuur	65%	21%	14%
Eigendommenbeheer	100%		
Externe communicatie	64%	31%	5%
Algemeen	55%	33%	12%

In deze begroting is de verdeling voor het product Algemeen aangepast. De verdeelsleutel van het product Algemeen is namelijk afhankelijk van de stand van de tariefegalisatiereserve per taak. De nieuwe percentages zijn op basis van de verwachte stand per 31-12-2015.

Daarnaast zijn de producten van Publiekszaken (Beheer keurkwartet t/m Handhaving) aangepast conform de door de Unie van Waterschappen gestelde richtlijn.

8.2 Financiering

Renteontwikkeling

Twee keer per jaar, bij het maken van de programmabegroting en de voorjaarsnota, beoordelen we de financiële uitgangspunten en passen die zonedig aan recente economische ontwikkelingen aan. De gebruikte bronnen zijn onder andere het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Centraal Planbureau (CPB), het Financieel Dagblad en de Thesor groep (een onafhankelijke organisatie die ondersteuning biedt bij het vervullen van de treasuryfunctie).

Het Centraal Planbureau (CPB) verwacht een economisch herstel. De Nederlandse economie zal in 2016 groeien met 2,4%. Dit is het gevolg van een stijgende consumptie door huishoudens, het aantrekken van de investeringen door bedrijven en een aantrekkende woningmarkt. Het herstel wordt ondersteund door aantrekkende wereldhandel en een lastenverlichting van 5 miljard euro. Maar net als in de afgelopen jaren draagt de uitvoer ook in 2016 het meeste bij aan de groei van de Nederlandse economie. De verwachting is dat in 2016 de werkgelegenheid toeneemt door de aantrekkende economie. Het overheidstekort blijft onder de gestelde norm van 3,0% van het bruto binnenlands product (bbp) en wordt voor 2016 geraamd op -1,4% bbp. De inflatie blijft laag, het CPB verwacht 1,1% inflatie in 2016.

De bankverwachtingen geven aan dat er geen serieuze stijging van de Euribor voorzien wordt en zolang de ECB haar opkoopoperatie voortzet zal er naar verwachting weinig verandering optreden in zowel de lange als de korte rente.

Wij stellen voor om in deze begroting:

- De rente op kort geld te verlagen van 0,25% naar 0,1%;
- De rente op lang geld te handhaven op 1,75%;
- De bouwrente verlagen van 1,75% naar 0%;
- De rente op het eigen vermogen te handhaven op 3,0%.

De investeringsprojecten en de beheerproducten leggen beslag op (een deel van) het vermogen en daarom moeten er aan de vaste activa en aan de exploitatie rentelasten worden toegerekend. Voor het berekenen van deze rentelasten wordt gebruikt gemaakt van de renteomslagmethode: de rente die uit de financieringsmiddelen voortvloeit wordt omgeslagen over de exploitatie (beheerproducten) en over de lopende investeringsprojecten. Het renteomslagpercentage was 2,5% in de voorjaarsnota 2015 en komt in de programmabegroting 2016 uit op 2,3%.

Verder handhaven we het meerjarig inflatiepercentage voor goederen en diensten op 2%. Dit is hoger dan de verwachte inflatie door het CPB in 2016 maar conform het langjarig gemiddelde over de afgelopen 25 jaar. Het inflatiepercentage wordt slechts als referentiegetal in de (meerjaren)begroting opgenomen. De kostenramingen worden door de budgethouders jaarlijks bijgesteld. Eventuele kostenfluctuaties worden daarin meegenomen en kunnen per sector verschillen (zowel hoger als lager zijn dan het gemiddelde inflatiepercentage).

Renterisiconorm

De renterisiconorm bindt de looptijd van langlopende leningen aan een minimum. De wet Fido (Wet financiering decentrale overheden)

heeft deze norm omschreven als “een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de jaarbegroting van het openbare lichaam bij aanvang van het jaar.” Voor waterschappen is het percentage op 30% bepaald. Hieruit volgt dat voor het hoogheemraadschap een rente risiconorm van € 30,1 miljoen (30% van het begrotingstotaal van € 100,3 miljoen) in 2016. Met de geplande aflossing van bestaande leningen ad € 15,3 miljoen in 2016 blijven we ruim onder de rente risiconorm.

Kasgeldlimiet

Gelet op het streven naar zo laag mogelijke financieringskosten, maken we zo lang mogelijk (binnen de kasgeldlimiet) gebruik van het rekening-courant krediet. Dus ook nieuwe investeringen worden (gedeeltelijk) gefinancierd met kort geld. Op enig moment vindt omzetting plaats naar een vaste financiering door het aantrekken van een geldlening.

Op grond van de Wet Fido is bepaald hoeveel maximaal met kort geld gefinancierd mag worden. De norm voor waterschappen is vastgesteld op 23% van het begrotingstotaal bij aanvang van het jaar. Voor het begrotingsjaar 2016 is de kasgeldlimiet van het hoogheemraadschap 23% van € 100,3 miljoen is € 23,1 miljoen (afgerond).

Gevoeligheidsanalyse

Het effect van een verhoging van rente op ‘kort geld’ of ‘lang geld’ met 1% betekent voor het begrotingsjaar 2016 een stijging van € 273.820 aan totale rentelasten. Een stijging van inflatie of btw met 1% betekent dat de overige exploitatiekosten in 2016 stijgen met ongeveer € 389.000.

Variabelen	Verhoging in %	Verhoging in €	Mutatie van begroting
Rente kort geld	1%	€ 173.820	0,17%
Rente lang geld	1%	€ 100.000	0,10%
Inflatie/btw	1%	€ 389.360	0,39%

Vermogensbehoefte

De benodigde middelen op lange termijn ter financiering van de investeringen worden ook wel kapitaalbehoefte genoemd. Uit de onderstaande liquiditeitsprognose blijkt dat € 10 miljoen aan langlopende leningen aangetrokken dient te worden om maandelijks aan de kasgeldlimiet te voldoen.

Liquiditeitsprognose

In totaal wordt circa € 39,2 miljoen aan investeringsuitgaven verwacht in 2016 (met inbegrip van een vertragingsfactor van 10%) en circa € 32,4 miljoen aan subsidie-inkomsten. Uiterlijk in januari verwachten we voorschotsubsidie voor de verkenningsfase van dijkversterkingsproject Krachtige IJsseldijken Krimpenerwaard (KIJK) te ontvangen. In april verwachten we voorschotsubsidie voor de uitvoeringsfase van dijkversterkingsproject Capelle en Moordrecht te ontvangen. De ontvangst van subsidie over de einddeclaratie van dijkversterkingsproject Bergambacht – Ammerstol - Schoonhoven (BAS) wordt medio 2016 verwacht. Om te voorkomen dat de kasgeldlimiet in het vierde kwartaal wordt overschreden, zal in september een langlopende lening afgesloten moeten worden. In de uitgaven staat geen bedrag vermeld voor rente en aflossing in de maand oktober. Dit is het gevolg van het moment van afsluiten van leningen; de vervaldatum voor aflossing en rente ligt vrijwel altijd een jaar later. In het verleden zijn geen leningen afgesloten in de betreffende maand.

Bedragen x € 1.000

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
Saldo liquide middelen	-19.368	-19.724	-18.465	-19.499	-9.851	-19.250	-21.298	-16.804	-21.073	-13.114	-13.206	-14.480
Belastingen	3.210	5.998	7.602	6.082	9.292	9.714	9.714	8.912	7.064	5.928	5.313	5.643
Aan te trekken geldleningen	0	0	0	0	0	0	0	0	10.000	0	0	0
Overige inkomsten	511	755	510	510	755	510	510	755	510	510	755	510
Subsidies investeringen	8.500	779	779	9.982	779	779	5.182	779	779	2.482	779	779
Inkomsten	12.220	7.531	8.891	16.573	10.825	11.003	15.406	10.445	18.353	8.920	6.847	6.931
Exploitatie	4.763	4.499	5.269	4.499	12.433	8.176	4.499	10.499	5.224	4.499	4.499	7.259
Aflossingen	4.327	375	1.025	400	2.404	1.200	1.566	1.425	1.363	0	333	916
Rente	2.031	129	528	311	745	48	523	652	292	0	79	364
Investeringen	1.456	1.269	3.103	1.715	4.644	3.627	4.323	2.138	3.514	4.513	3.208	5.729
Uitgaven	12.577	6.272	9.925	6.925	20.225	13.051	10.912	14.713	10.394	9.012	8.121	14.267
Saldo liquide middelen	-19.724	-18.465	-19.499	-9.851	-19.250	-21.298	-16.804	-21.073	-13.114	-13.206	-14.480	-21.816

Afrondingsverschillen mogelijk

8.3 Risicomanagement

In 2013 zijn bij het dagelijks bestuur en management de strategische risico's van het hoogheemraadschap geïnventariseerd. De strategische risico's zoals die momenteel worden gezien, zijn:

1. *Omgevingsgerichtheid en imago*

Onze omgeving stelt steeds hogere eisen aan de uitvoering van onze taken, terwijl wij in essentie een op inhoud gerichte organisatie zijn en onze kerntaken vaak een lastig te meten of ervaren langetermijneffect hebben. Hierdoor lopen wij de kans om onvoldoende te voldoen aan de eisen en verwachtingen die onze omgeving stelt.

In 2016 en verder worden de communicatie en de omgevingsgerichtheid verder verbeterd. De ambities worden in het bedrijfsplan en de afdelingsplannen geconcretiseerd en het bereiken van de doelstellingen zal middels de managementrapportages worden gemonitord.

2. *Beschikbaarheid van ICT / informatievoorziening*

De ontwikkelingen in dit vakgebied gaan heel snel en grijpen diep in op de processen. De afhankelijkheid van ICT en van passende informatievoorziening maken de organisatie kwetsbaar. Adequate informatiebeveiliging, digitalisering en basisgegevens zijn noodzakelijk voor zekerheid in de bedrijfsvoering. Hiervoor zijn al maatregelen in uitvoering; ook de komende jaren zullen op dit gebied resultaten worden geboekt.

3. *Beschikbaarheid van technologie*

Het op de juiste wijze uitvoeren van onze kerntaken is sterk afhankelijk van technische oplossingen, van de mogelijkheid om ontwikkelingen hierin te volgen en om uitval en storingen op te

vangen. Technisch personeel kan in deze behoefte voorzien, maar de arbeidsmarkt is gespannen en verslechtert naar verwachting verder. Deze afhankelijkheid van technologie en de geringe beschikbaarheid van technisch personeel maken ons kwetsbaar.

Er is een project gaande om ons assetmanagement te verbeteren door het implementeren van software. Hierdoor zal beter inzicht in de stand van zaken van onze technische installaties gaan ontstaan. Verder geeft het hoogheemraadschap in de komende jaren meer vorm en inhoud aan strategische personeelsplanning, met de bedoeling om goed en voldoende personeel te krijgen en te houden.

4. *Financiering van onze kerntaken*

Door de klimatologische en fysieke verandering van de omgeving neemt onze opgave toe en hebben wij kostbare dijkversterkingen voor de boeg waarvoor wij een groter deel van de kosten en risico's dragen. Daarnaast wordt de financiële ruimte voor deze investeringen mogelijk ingeperkt door het onderdeel worden van eventuele sancties vanuit het EMU-beleid van het Rijk. In dat geval komt er op termijn minder geld beschikbaar dan nodig om al onze doelen (op tijd) te realiseren. Ook in 2016 en verder krijgt de toekomstige financiële dekking voldoende aandacht.

5. *Samenwerking*

We zoeken de samenwerking met andere waterschappen en met de gemeentes in ons gebied om onze doelen te realiseren. Tevens verwachten we meer samenwerkingsverbanden aan te gaan en werkzaamheden uit te besteden. Hierdoor ontstaat een grotere bestuurlijke complexiteit én afstand tot het concrete proces.

De organisatie heeft dan minder grip op de uitvoering. Dat brengt risico's met zich mee voor het bereiken van onze operationele en financiële doelen. Sinds 2015 wordt verantwoord op deze toenemende risico's.

6. Projectcontrol

Het hoogheemraadschap voert grote en complexe projecten uit en heeft daarom een hoog investeringsvolume. De sturing op deze projecten is van groot belang.

Het hoogheemraadschap gaat meerdere dijkversterkingsprojecten uitvoeren in het kader van het hoogwaterbeschermingsplan (HWBP). Het HWBP kent een nieuwe wijze van financieren waarbij het hoogheemraadschap risicodragend wordt. De beheersing van deze projecten wordt daarom verder verbeterd in samenwerking met de partners in het HWBP.

8.4 Risico's

In de risicoparagraaf worden de operationele risico's voor 2016 benoemd. Deze risico's kunnen van invloed zijn op het toekomstige jaarresultaat. Per risico beschrijven we de kans van voorkomen en de mogelijke impact en benoemen we de genomen beheersmaatregelen.

Programma 1: Waterveiligheid

Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

Per 1 april 2014 is de Financieringsregeling HWBP van kracht voor de projecten aangemeld bij het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Voor het hoogheemraadschap zijn dit vier projecten langs of met betrekking tot de Hollandsche IJssel. Algemeen uitgangspunt vanuit HWBP bij

risicoverdeling is dat de partij die het risico kan beheersen, het in beginsel ook draagt: het hoogheemraadschap is dus zelf verantwoordelijk voor de projectrisico's. Ook geldt voor het hoogheemraadschap een 10% projectgebonden bijdrage.

De subsidie wordt per fase (verkenning, planuitwerking, realisatie) én vooraf vastgesteld, inclusief een risicoreservering (voor zowel voorziene risico's als onvoorziene risico's). Hierdoor is er een kans en/of risico op voor ons waterschap voor de eventuele meer- of minder kosten ten opzichte van de verleende subsidie na afronding van de projecten. Per project wordt voor het begin van elke fase (verkenningfase, planuitwerkingsfase en realisatiefase) door het algemeen bestuur een besluit genomen. Hierin wordt de actuele kostenraming van het project (SSK) meegenomen inclusief een risicoreservering.

De risico's van aanbestedingsresultaten (gunning realisatie) worden wel centraal bij HWBP belegd, zowel positieve als negatieve. Een andere uitzondering op de regel dat de projectrisico's in principe ten laste van de beheerder komen, is als er een beroep wordt gedaan op hardheidsclausule. Onder bepaalde voorwaarden biedt de HWBP regeling de mogelijkheid om achteraf, bij vaststelling van de subsidie, af te wijken van de kostenraming. Een belangrijke voorwaarde is dat vasthouden aan de raming voor de beheerder zou leiden tot een onbillijkheid van overwegende aard. Beroep op deze zogenoemde hardheidsclausule is daarmee enkel bedoeld voor onvoorziene gevallen. Een besluit over uitkering van de Hardheidsclausule is voorbehouden aan de Minister.

De impact van deelname aan HWBP-projecten is wegens hiervoor genoemde omstandigheden niet in te schatten maar kan substantieel zijn.

Programma 2: Watersysteem

Vaarwegbeheer

Het hoogheemraadschap is eigenaar van de oude 'snelle sluis', gelegen aan de Ringvaart bij Moordrecht. Deze sluis is niet meer in gebruik sinds de nieuwe 'snelle sluis' in gebruik is genomen. De oude sluis is sindsdien in verval geraakt. Deze oude sluis is gebouwd in 1821. Vanwege de huidige risico's voor de omgeving en goed beheer van onze objecten, moeten we onderhoud plegen. Een integrale variantenstudie is in voorbereiding, de uitkomsten worden na besluitvorming financieel verwerkt in de voorjaarsnota 2016.

Verdoold

Het gemaal Verdoold is in 2015 opgeleverd. Er loopt een juridisch geschil met zowel de aannemer van dit project als de adviseur namens het hoogheemraadschap op dit project. Het hoogheemraadschap heeft de zaken juridisch zorgvuldig voorbereid, de uitkomsten van deze geschillen zijn echter onzeker.

Programma 3: Afvalwater

Bidragen aan renovaties zuiveringstechnische werken door derden

Op basis van overeenkomsten draagt het hoogheemraadschap bij aan de exploitatie en renovatie van sommige zuiveringstechnische werken van gemeenten of andere waterschappen. Er is een substantiële kans dat vanuit deze partijen in een laat stadium afwijkingen van de geraamde kosten of planning worden gemeld. Hierdoor kan bijstelling van de investeringsplanning of een extra kredietaanvraag noodzakelijk blijken.

Grensoverschrijdend afvalwater

De jaarlijkse kosten voor grensoverschrijdend afvalwater bestaan uit een voorschot voor het lopende jaar en de definitieve afrekening van vier jaar eerder. De definitieve afrekening kan namelijk pas plaatsvinden als het belastingjaar is gesloten. Pas op dat moment wordt het aantal opgelegde aanslagen en vervuilingseenheden definitief vastgesteld. Op dit moment wordt de maximale afwijking tussen de prognose voor het lopend jaar ten opzichte van de definitieve vaststelling geschat op 3%. Dit is in totaal voor alle GOA's dus € 300.000. Als blijkt dat een geconstateerde afwijking structureel is, wordt de correctie over alle nog openstaande jaren doorgevoerd. Dit brengt het totale risico op $4 \times € 300.000 = € 1.200.000$. Door tussentijdse correcties in 2013 en 2014 is de kans op een meerjarige bijstelling in 2016 gering. Het financieel risico voor GOA in 2016 ramen we daarom op € 300.000.

Programma 4: Wegen

Geen operationele risico's benoemd.

Programma 5: Omgeving en organisatie

Nauwkeurigheid investeringen

Het hoogheemraadschap hanteert voor het rammen van investeringen in nieuwbouw en renovatie de algemeen aanvaarde SSK-methodiek en een vergelijkende inschatting die bij aanvang van een project een nauwkeurigheidsmarge kent van plus of min 50%. Om tot een nauwkeurigheidsmarge van plus of min 30% of lager te komen, moeten er (gedetailleerdere) ontwerpen aan de ramingen ten grondslag liggen. De maximale verfijning kan worden bereikt op het besteksniveau, met een nauwkeurigheid van plus of min 10%. Om de

kennis en kunde van de marktpartijen zoveel als mogelijk te gebruiken en de risicoverdeling tussen ons als de opdrachtgever en de opdrachtnemer(s) te optimaliseren, worden de marktpartijen indien mogelijk en zinvol eerder in het proces gecontracteerd door zogenoemde geïntegreerde contracten. Dit kan betekenen dat de nauwkeurigheid van de raming bij het aanvragen van een krediet (op projectniveau) een bandbreedte heeft van meer dan 10% en richting de 30% kan liggen.

Momenteel maken we voor een aantal projecten, aan de hand van ontwerpen, SSK-ramingen, waarmee een nauwkeurigheid van plus of min 20% wordt bereikt, om krediet aan te vragen. Des te verfijnder de raming tot en met bestek, des te nauwkeuriger de raming in de meerjarenbegroting (maximaal op besteksniveau plus of min 15%). Om bedrijfseconomische redenen worden dergelijke ontwerpen echter niet eerder als direct voorafgaand aan de geplande investering uitgevoerd. Dit leidt tot een intrinsiek risico in de hoogte van de aangegeven investeringen en in het bij het project behorende uitgavenpatroon.

Digitale veiligheid

Het hoogheemraadschap kan niet meer zonder goed functionerende en veilige ICT-systemen. Storingen zorgen voor een grotere impact op het functioneren van de organisatie. Investeren in digitale vooruitgang vergt ook investeren in digitale veiligheid. Maatregelen die we binnen het hoogheemraadschap dienen te nemen, zijn in lijn met de BIWA (Baseline Informatieveiligheid Waterschappen) en zijn gericht op vier dimensies; vergroting van de bewustwording bij de medewerkers, een afdoende beveiliging van informatie-uitwisseling in de kantooromgeving, als ook in de omgeving van de procesautomatisering en het betreffen maatregelen gericht op de

fysieke beveiliging van onze eigendommen. Enkele maatregelen die we rond informatiebeveiliging moeten treffen zijn in 2015 gerealiseerd. Verder is de top-10 prioriteiten bepaald voor 2016. Het ontbreekt op dit moment nog aan voldoende inzicht in de (financiële) effecten van het op het vereiste niveau brengen van de digitale veiligheid. Er is een substantiële kans dat in 2016 aanvullende investering nodig is om aan het vereiste veiligheidsniveau te voldoen.

Regionale samenwerking

Voor de regionale samenwerking op gebied van I&A is een investeringsvoorstel aangevraagd en een (bedrijfs)plan opgesteld. In 2016 wordt de gezamenlijke I&A organisatie vormgegeven en de ICT infrastructuur samengevoegd. Om dit te realiseren worden uitgaven gedaan en capaciteit ingezet van de medewerkers van I&A. Om dit succesvol te laten verlopen is een gegarandeerde inzet van de medewerkers nodig. Bij het (deels) uitblijven van deze inzet zal het project stagneren of is er aanvullende capaciteit nodig. Dit kan effectueren in hogere investeringslasten dan is voorzien.

Juridische procedures

Woonschip

Het hoogheemraadschap is veroordeeld om nog eenmaal medewerking te verlenen aan het schutten van het woonschip vanuit de Ringvaart naar de rivier de Hollandsche IJssel. De kans dat dit zich voordoet is groot en de impact van het gevolg wordt geschat als gering.

Verbouwingen nieuwe kantoor

De verbouwing van het hoofdkantoor brengt veel aanpassingen van de ICT-netwerkinfrastructuur met zich mee. Het risico van schade aan het ICT-netwerk kan op ongewenste momenten tot verstoringen leiden. Gevolg hiervan kan zijn dat de centrale systemen tijdelijk minder goed beschikbaar zijn. Ondanks dat door ICT-medewerkers het uiterste wordt gedaan om dit te voorkomen en is het niet zonder risico.

8.5 Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is het vermogen van de organisatie om (financiële) tegenvallers op te kunnen vangen. Bij het

hoogheemraadschap bestaat dit uit de algemene reserves (bodemreserves) en de onbenutte belastingcapaciteit.

De algemene reserves van het hoogheemraadschap hebben geen specifieke bestemming en dienen in eerste instantie om eventuele toekomstige financiële tegenvallers van algemene aard te kunnen opvangen. De algemene reserves bestaan uit de bodemreserves voor de taken systeembeheer, zuiveringsbeheer en wegenbeheer.

Systeembeheer	€ 2.500.000
Zuiveringsbeheer	€ 2.000.000
Wegenbeheer	€ 500.000
	<hr/>
	€ 5.000.000
	<hr/>

Vanwege de mogelijkheid voor het hoogheemraadschap om, door de onbenutte belastingcapaciteit, relatief eenvoudig middelen aan te

trekken, hebben we in theorie een onbeperkt beschikbare weerstandscapaciteit. Uit het oogpunt van de benodigde weerstandscapaciteit zijn omvangrijke algemene reserves naast de tariefegalisatiereserves daarom niet noodzakelijk. Wel kan het wenselijk worden geacht om naast de tariefegalisatiereserves nog enige algemene reserves aan te houden waarmee eventuele tegenvallers worden opgevangen. Dit biedt dus extra ruimte om tariefschommelingen te voorkomen. Gelet op de bovenvermelde omstandigheden dient ons weerstandsvermogen als voldoende te worden bestempeld en is er geen aanleiding om de huidige bodemreserves te vergroten.

8.6 Begroting naar kosten- en opbrengstesoorten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Jaarrekening 2014	VJN 2015 Jaarschijf 2016	Programma begroting 2016	Verschillen 2016
Lasten				
2.1 Rente en afschrijvingen	23.382	24.265	24.213	-52
- Rente exclusief bouwrente	6.870	6.906	6.793	-113
- Bouwrente	475	330	0	-330
- Afschrijvingen	16.037	17.029	17.420	390
2.2 Personeelslasten	24.011	25.113	26.367	1.254
- Loonkosten	22.487	23.902	25.079	1.177
- Pensioenen en wachtgeld	431	321	398	77
- Overige personele lasten	1.093	890	890	0
2.3 Goederen en diensten van derden	39.165	39.132	38.951	-182
2.4 Bijdragen aan derden	5.942	7.873	7.909	37
2.5 Toevoegingen voorzieningen/onvoorzien	3.231	2.975	2.930	-45
Totaal lasten	95.731	99.359	100.370	1.011
Baten				
3.1 Financiële baten	1.512	1.350	1.350	0
3.2 Personeelsbaten	257	80	260	180
3.3 Goederen en diensten aan derden	1.908	1.293	2.547	1.254
3.4 Bijdragen van derden	2.933	2.941	2.941	0
3.5 Waterschapsbelastingen	80.984	84.405	84.472	67
3.6 Interne verrekeningen	4.331	5.230	4.973	-257
- Geactiveerde bouwrente	475	330	0	-330
- Geactiveerde personeelslasten	3.425	4.579	4.575	-4
- Geactiveerde pensioenen en wachtgeld	431	321	398	77
Totaal baten	91.925	95.299	96.543	1.244
Geraamd exploitatieresultaat	-3.806	-4.060	-3.827	233

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Lasten

Rente en afschrijvingen

Rente

De rente op kort vreemd vermogen is in deze begroting verlaagd van 0,25% naar 0,1% en de omslagrente is verlaagd van 2,5% naar 2,3% (zie hoofdstuk 8.2 Financiering voor meer informatie). Als gevolg hiervan dalen de totale rentekosten met € 113.000 in 2016.

Afschrijvingen

De totale afschrijvingskosten stijgen met € 390.000. In onze meerjarenraming is rekening gehouden met een vertragingsfactor van 5% voor afschrijvingskosten. Een vertragingsfactor op de afschrijvingskosten in 2016 is niet nodig, omdat nu met redelijke mate van zekerheid kan worden bepaald welke investeringsprojecten in 2015 financieel gereedkomen. De afschrijvingskosten zijn hierdoor circa € 190.000 hoger dan in de voorjaarsnota 2015 geraamd. Daarnaast nemen wij als penvoerder van de nieuwe financiële eenheid de investering over van Rijnland voor de aanschaf en de implementatie van een nieuw financieel systeem. De afschrijvingskosten stijgen hierdoor met circa € 200.000.

Personeelslasten

De totale personele lasten nemen toe met circa 1,2 miljoen euro. De redenen hiervan zijn:

- In 2016 gaan wij ook de financiële administratie uitvoeren voor Rijnland. De formatie van de financiële administratie wordt daarom verhoogd met 8 fte. De extra kosten bedragen circa € 480.000, waarvan Rijnland 70% in de totale kosten bijdraagt. Deze opbrengsten worden geregistreerd onder baten: goederen en diensten aan derden.

- Het uitbreiden van formatie vanuit het nieuwe Waterbeheerplan 2016-2021 met 5 fte. De kosten bedragen circa € 375.000.
- Het uitbreiden van formatie op grond van wettelijke verplichting zoals participatiebanen en de basisregistratie voor grootschalige topografie. De kosten bedragen € 50.000.
- Het uitbreiden van formatie met 2 fte bij juridische zaken. De kosten bedragen circa € 130.000, maar zijn budgetneutraal. Op product eigendommenbeheer zijn de opbrengsten met €130.000 verhoogd.
- Het uitbreiden van formatie met 1 fte bij facilitaire zaken. De kosten bedragen € 65.000. Het budget in de exploitatie is bij facilitaire zaken verlaagd met € 65.000.
- Verhoging in verband met cao-afspraken met betrekking tot reiskosten en hogere kosten voor wachtgeld. De kosten bedragen € 150.000.

Goederen en diensten van derden

De kosten laten een wisselend beeld zien, maar dalen per saldo in 2016. Een aantal budgetten zijn verhoogd vanuit het nieuwe Waterbeheerplan 2016-2021, zoals de veiligheidstoetsing waterkeringen (€ 175.000) en externe communicatie (€ 100.000). In de voorjaarsnota is op basis van een kostenraming een budget voor de nieuwe financiële eenheid opgenomen. Dit budget was te hoog en is daarom naar beneden bijgesteld met €400.000. Voor de dekking van de formatie-uitbreiding bij facilitaire zaken is het budget voor facilitaire zaken verlaagd met € 65.000.

Toevoegingen aan voorzieningen en onvoorzien

De dotatie aan de voorziening spaarverlof is met € 45.000 naar beneden bijgesteld.

Baten

Personeelsbaten

Een aantal medewerkers wordt uitgeleend voor onder andere het programma Hoogwaterbeschermingsplan en Deltaplan. Het hoogheemraadschap ontvangt hiervoor een vergoeding.

Goederen en diensten aan derden

De opbrengsten worden circa € 1,2 miljoen hoger dan eerder geraamd. De vergoeding van Rijnland in de kosten van de financiële administratie wordt nu onder deze kostensoort geboekt. De vergoeding is 70% van de kosten en bedraagt circa € 1 miljoen euro. Daarnaast is er een hogere opbrengst van circa € 250.000 voor leges en eigendommenbeheer.

Waterschapbelastingen

De belastingopbrengst voor zuiveringsbeheer valt hoger uit door het aanpassen van het aantal vervuilingseenheden.

Interne verrekeningen

Vanaf 2016 wordt geen bouwrente geactiveerd. Een wijziging in artikel 66 van het Waterschapsbesluit heeft dit mogelijk gemaakt.

8.7 EMU-saldo

Het wetsvoorstel Houdbare overheidsfinanciën (Hof) is op 23 april 2013 door de Tweede Kamer aangenomen. Deze wet bepaalt dat het Rijk en de decentrale overheden, dus ook de waterschappen, een gelijkwaardige inspanning leveren ten aanzien van de Europese begrotingseisen uit het aangescherpte Stabiliteits- en Groeipact. Het EMU-tekort van de decentrale overheden moet dalen tot 0,2% van het bbp in 2017. De decentrale overheden hebben aangegeven over meer investeringsruimte te moeten beschikken in verband met de uitvoering van wettelijke taken en het nakomen van (inter-)nationale verplichtingen. Het kabinet is de decentrale overheden hierin tegemoetgekomen door bij het sluiten van het 'Financieel Akkoord 2013' in te stemmen met een bijgesteld saldopad van -0,5% in 2014 en 2015. In de jaren daarna zou het verder moeten worden afgebouwd tot -0,4% in 2016 en -0,3% in 2017. Het financieel akkoord is in 2015 geëvalueerd en de afspraken zijn herbevestigd: in 2016 mogen de decentrale overheden samen een ruimte van maximaal 0,4% in het landelijke EMU-tekort innemen. Ook is besloten dat er voor 2016 geen verdeling van de 0,4% over gemeenten, provincies en waterschappen komt. Toch heeft de Unie van Waterschappen een berekening gemaakt voor de individuele referentiewaarden van de waterschappen. De EMU-referentiewaarde van het hoogheemraadschap in 2016 bedraagt € 14,6 miljoen negatief. Uit onderstaand overzicht blijkt dat het EMU-saldo van het hoogheemraadschap in 2016 naar verwachting ruim € 6,7 miljoen positief bedraagt. Dit wordt vooral veroorzaakt door relatief hoog geraamde inkomsten uit investeringssubsidies.

EMU-Saldo	
2016	
1 Exploitatiesaldo	-3.811
2 Invloed investeringen (zie staat van vaste activa)	
-/- bruto-investeringsuitgaven	39.238
+ investeringssubsidies	32.374
+ verkoop materiële en immateriële activa	0
+ afschrijvingen	17.420
3 Invloed voorzieningen	
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	2.930
-/- onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	0
-/- betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	2.930
+ eventuele externe vermeerderingen van voorzieningen	0
4 Deelnemingen en aandelen	
-/- boekwinst	0
+ boekwinst	0
EMU-saldo	6.745

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

8.8 Incidentele baten en lasten

Hieronder vallen de baten en lasten met een looptijd van drie jaar of korter.

Voor het jaar 2016 voorzien wij de volgende incidentele baten en lasten:

<u>Baten</u>	Uitlening van personeel aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)	€ 250.000
<u>Lasten</u>	Personele kosten met betrekking tot het opzetten van een traineeship:	€ 125.000
	Personele kosten van het tijdelijk aantrekken van een medewerker facilitair:	€ 65.000
	Wachtgelden van voormalig personeel:	€ 250.000
	Professionalisering risicomanagement	€ 35.000

8.9 Verbonden partijen

Vanuit publiek belang worden banden aangegaan met derde partijen, verbonden partijen genoemd. Ze dienen tot doel een publieke taak uit te voeren. Het hoogheemraadschap heeft bij deze verbintenis een inhoudelijk, financieel en een bestuurlijk belang. Met het vaststellen van de nota verbonden partijen (vv 27 maart 2013) scheidt de verenigde vergadering als algemeen bestuur van het hoogheemraadschap een kader voor het aangaan, besturen en evalueren van verbonden partijen en deelnemingen. De informatie beleids, laatst bekende financiële gegevens en de risico's hebben wij ondergebracht in een bijlage bij deze begroting. In de begroting wordt volstaan met een overzicht van verbonden partijen en een korte toelichting over elke verbonden partij. In het geval van het hoogheemraadschap gaat het om de onderstaande partijen:

1. Stichting Beheer Registergoederen Schieland

De stichting heeft ten doel het beheer en de exploitatie van installaties, die aan de stichting door het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard ten titel van beheer als zodanig zijn overgedragen dan wel in gebruik zijn gegeven en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

2. Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)

De NWB is een vooraanstaande financiële dienstverlener voor de overheidssector. Voor gemeenten, provincies, instellingen voor volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu, arrangeert de bank korte en langlopende kredieten. De NWB financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van haar vermogenspositie en triple-A rating van Moody's en AA+rating van Standard & Poor's.

3. De stichting Het Waterschapshuis

Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen. Onder begeleiding van Het Waterschapshuis spannen de waterschappen zich in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening te verbeteren. Daarnaast is het streven gericht op een aanzienlijke kostenbesparing op alle ICT-uitgaven. HWH maakt een transitie door naar een flexibeler personeelsbestand c.q. kostenstructuur (HWH 2.0). De financiële gevolgen daarvan zijn nog niet in beeld. Het ingezette verbeterproces binnen HWH wordt door het hoogheemraadschap nauwlettend gevolgd.

4. Gemeenschappelijke regeling De Regionale Belastinggroep

De Regionale Belasting Groep heft en int sinds 2010 belastingen voor de deelnemende lokale overheden, het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, het hoogheemraadschap van Delfland en de gemeenten Delft, Vlaardingen en Schiedam.

5. Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009

De GR heeft tot doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen met betrekking tot de bewerking en verwerking van slib en residuen en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalketen.

De kerntaak van de GR is het gezamenlijk behartigen van het aandeelhouderschap in de N.V. HVC en het afstemmen van de activiteiten die met of door N.V. HVC voor de in de GR deelnemende waterschappen worden uitgevoerd.

De GR oefent daartoe een actief aandeelhouderschap uit om namens de deelnemende waterschappen een nauwe betrokkenheid bij ontwikkelingen en innovatie in afval- en slibverwerking te borgen.

Zeggenschap binnen HVC is niet alleen direct gebonden aan het percentage van het aandeelhouderschap in HVC, maar vooral aan de manier waarop het aandeelhouderschap wordt ingevuld. In dat kader wordt mede geparticipeerd in de Raad van Commissarissen van HVC en maken vertegenwoordigers van de waterschappen deel uit van zowel het bestuurlijk Innovatieplatform als het ambtelijk Kennisplatform van HVC.

6. Gemeenschappelijke regeling Aquon

De gemeenschappelijke regeling heeft als doel om op het gebied van laboratoriumactiviteiten te komen tot kennisdeling en –ontwikkeling, vergroting van de efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht.

Door de matige snelheid waarmee Aquon zijn strategische ambities realiseert zijn vooral op financieel gebied zorgpunten. Bij Aquon ligt een voorstel voor ombouw van de organisatie. In 2016 wordt dit voorgelegd aan de deelnemers van de regeling. Daaruit volgen financiële consequenties voor de deelnemers.

7. Unie van Waterschappen

De Unie treedt namens de waterschappen op als vertegenwoordiger naar het parlement, de Rijksoverheid en andere overheid gerelateerde organisaties, zoals de VNG.

8. Stowa (Stichting toegepast onderzoek waterbeheer)

Het (doen) verrichten van toegepast onderzoek ten dienste van instellingen belast met het beheer van watersystemen en waterketen, en het vergaren en verankeren van deze kennis bij de deelnemers.

9. Gemene Rekening Muskusrattenbeheer

Doelmatige bestrijding van de muskusrat en beverrat en het voorkomen van schade door deze soorten aan waterstaatswerken in het bijzonder.

8.10 Mutaties overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Overige bestemmingsreserves

Toevoegingen

Er zijn geen toevoegingen aan de overige bestemmingsreserves.

Onttrekkingen

Afkoopsommen erfpachten

De mogelijkheid bestaat om erfpachten voor een periode van dertig of vijftig jaar af te kopen. Het afkopen van erfpachten is een voortdurend proces, waarbij de ontvangsten jaarlijks wisselen. Het bedrag aan erfpachtcanons dat hierdoor niet wordt ontvangen, wordt jaarlijks gecompenseerd door een onttrekking aan de reserve afkoopsommen erfpachten en ten bate gebracht van het exploitatieresultaat. In 2016 wordt € 92.946 onttrokken aan deze reserve.

Subsidie slibverbrandingsinstallatie

In de periode 1992 tot en met 1997 is subsidie ontvangen voor de bouw van de slibverbrandingsinstallatie tot een totaalbedrag van € 4,5 miljoen. De bijdrage vanuit de reserve ten gunste van de exploitatie is gerelateerd aan de totale afschrijvingsduur van de slibverbrandingsinstallatie van 25 jaar, zoals deze door HVC N.V. (en voorheen door DRSH Zuiveringsslib N.V.) wordt gehanteerd. Een bedrag van € 181.000 wordt in 2016 ten gunste van de exploitatie gebracht.

Reserve egalisatie Cross Border Lease (CBL)

De functie van deze reserve is matching van kosten en opbrengsten van deze constructie. Bijkomend effect is, dat deze reserve in zekere mate bijdraagt aan risicodekking. Jaarlijks valt een deel vrij als bate in de exploitatie evenredig met de looptijd van de leasetermijnen van de awzi's Krimpen aan de Lek en Stolwijk. In 2016 gaat het om een bedrag van € 18.000.

Vorzieningen

Voorziening onderhoud Baggeren

Toevoegingen voorziening Baggeren:	€ 2.630.000
Onttrekking uit de baggervoorziening:	€ 3.500.000

De wijze waarop het hoogheemraadschap het onderhoud uitvoert, is vastgelegd in de Visie onderhoud en het daaruit voortvloeiende beleid. In 2016 wordt gestart met de implementatie van deze visie. De werken die worden uitgevoerd in 2016 zijn echter nog voorbereid conform de Nota baggeren 2010-2015 en de voortschrijdende inzichten die het resultaat zijn van deze nota. Zo is het onderhoud gericht op het continu op orde houden van het totale hoofdwatersysteem in plaats van op basis van een vaste

onderhoudscyclus. Er wordt dus onderhoud gepleegd op die plekken in het beheergebied waar dit echt noodzakelijk is. Voor 2016 is gepland om 80 kilometer hoofdwatgang op orde te brengen waarbij naar verwachting circa 200.000 m³ baggerspecie vrijkomt.

Voorziening onderhoud wachtgelden en pensioenen

Toevoegingen voorziening wachtgelden en pensioenen:	€ 200.000
Onttrekking uit de voorziening wachtgelden en pensioenen:	€ 400.000

Uit deze voorziening wordt in 2016 voor € 250.000 aan wachtgeld uitgekeerd en voor € 150.000 aan pensioenen. Begunstigden zijn voormalig bestuurders en personeel. Aan het eind van het jaar wordt beoordeeld of de voorziening wachtgelden voldoende is om gemaakte afspraken te kunnen financieren. Indien nodig wordt de voorziening aangevuld. Voor wat betreft de pensioenen zijn de actuariële berekeningen de basis voor de voorziening pensioenen.

Voorziening onderhoud Spaarverlof

Toevoeging voorziening spaarverlof:	€ 100.000
Onttrekking voorziening spaarverlof:	p.m.

Deze voorziening wordt gevormd door de opbrengst van gekochte verlofdagen van personeel en dient om (in de toekomst) bij opname van deze verlofdagen de inhuur van menskracht te financieren.

9. Investerings

9.1 Verzamelkrediet 2016

De Waterschapswet biedt de mogelijkheid om bij de behandeling van de begroting een verzamelkrediet te laten voteren. Aparte voorstellen per afzonderlijk investeringskrediet zijn in dat geval dan niet meer nodig. Bij een verzamelkrediet machtigt het algemeen bestuur het dagelijks bestuur voor de verdere besteding. Wanneer de begroting wordt vastgesteld, worden deze posten geautoriseerd. Het voordeel van deze handelswijze is dat hierdoor slagvaardiger en met een grotere mate van flexibiliteit door de organisatie kan worden gehandeld.

Bij het hoogheemraadschap is deze mogelijkheid beschreven in de eigen financiële verordeningen, die zijn vastgesteld in 2008. Bij de besluitvorming over deze verordeningen is afgesproken dat het moet gaan om investeringen van beperkte omvang of om investeringen die bestuurlijk en/of beleidsmatig van weinig belang zijn, zoals bijvoorbeeld vervangingsinvesteringen of voorbereidingskredieten.

De bestanddelen van het verzamelkrediet 2016 worden hieronder opgesomd en kort toegelicht. De bedragen maken deel uit van de jaarschijf 2016 uit het investeringsprogramma.

Programma 1: Waterveiligheid

Reconstructie primaire waterkeringen € 600.000

In 2016 wordt een tweetal delen van de buitenbehoor van de primaire waterkering langs de Groenendijk in de gemeente Zuidplas opgehoogd en in profiel gebracht. Na het uitvoeren van deze werkzaamheden zijn de glooiingen weer goed gesloten, waardoor de veiligheid van het achterland is gewaarborgd.

Voorbereiding reconstructie regionale waterkeringen € 225.000

In het kader van het meerjaren onderhoudsprogramma worden in 2016 diverse kadevakken langs de Rotte, Ringvaart van de polder Prins Alexander, de Ringvaart van de Zuidplaspolder en de vaart van de polder Bleiswijk in voorbereiding genomen.

Reconstructie regionale waterkeringen € 100.000

Voor diverse regionale keringen worden diverse kleine correctieve reconstructies uitgevoerd.

Programma 2: Watersysteem

Renovatie kunstwerken € 910.000

Voor de renovatie kunstwerken 2016 is een krediet noodzakelijk van € 910.000. Een groot deel van dit budget (€ 275.000) is noodzakelijk voor de vervanging van de elektromotor van de polderbemaling van gemaal Abraham Kroes. Deze is aan het einde van de levensduur en gepland voor vervanging. Daarnaast zal er een peilscheiding bij het boezemland De Bonk (€25.000) door het hoogheemraadschap worden gerealiseerd, een drietal kleinere gemalen (€ 175.000) worden gerenoveerd (Boezemland, Westeinde, suppletiegemaal Middelwatering) en een zestal objecten wordt opgenomen in de centrale besturingssoftware 800xA (€ 60.000). Het restant (€ 375.000) wordt gereserveerd voor de financiering van de gemalen Hitland en Oostpolder. Beide gemalen moeten grootschalig worden gerenoveerd als gevolg van recente uitval, echter de omvang van deze renovatie is nog onvoldoende uitgewerkt.

Wateroverlastopgave personeel: € 60.000

Het programmamanagement van de Wateroverlastopgave is gericht op een doelgerichte en doelmatige uitvoering van maatregelen, voor sturing op samenhang tussen maatregelen en ruimtelijke ontwikkelingen (coördinatie) en voor de beheersing van factoren en actoren die van invloed (kunnen) zijn op deze programma's. Deze taken worden uitgevoerd door een programmamanager met ondersteuning van medewerkers. Aan deze projectoverstijgende taken en activiteiten zijn interne personeelskosten en beperkte advieskosten verbonden. De uitvoering van de lopende en nog geplande NBW-maatregelen loopt door tot en met 2017. Om de kosten van programmamanagement in 2016 te dekken, is een nieuw krediet van € 60.000 benodigd.

Programma 3: Afvalwater

Kralingseveer renovatie en ophogen terrein € 85.000

In de periode 2014 t/m 2016 wordt de ophoging van het terrein van awzi Kralingseveer gefaseerd uitgevoerd. Voor 2016 vragen we een bedrag van €85.000 aan.

Vorbereidingskrediet renovatie AWZI Haastrecht € 10.000

In 2016 zal een groot aantal onderdelen van de awzi Haastrecht vervangen, gereviseerd of gerenoveerd worden (o.a. beluchting, vijzels, roostergoedpers, nabezinktanks). Hiervoor zal in de maart vv krediet worden aangevraagd. Voor de voorbereiding van deze renovatie wordt een voorbereidingskrediet van € 10.000 aangevraagd

Vorbereidingskrediet aanpassingen toegangshekken en realiseren opstelplaatsen perscontainers op awzi's € 10.000

Door de vergaande procesautomatisering zijn de de awzi's van het hoogheemraadschap een groot deel van de tijd onbemand. Voor bepaalde werkzaamheden moeten er toch medewerkers op locatie komen. Een relatief arbeidsintensief onderdeel betreft het roostergoed (vuil dat bij het ontvangwerk op de zuivering verwijderd wordt). Dit wordt nu verzameld in rolcontainers. Hiervoor moeten medewerkers regelmatig naar de zuivering voor het plaatsen van nieuwe rolcontainers. Ook voor het ophalen van de rolcontainers moet een medewerker aanwezig zijn. Door het roostergoed in grote perscontainers op te slaan en door het plaatsen van automatisch op afstand bedienbaretoegangshekken zijn deze werkzaamheden niet meer nodig. Daarnaast zijn de installaties met de automatisch sluitende hekken en bijbehorende camerabewaking beter beveiligd. In de voorbereiding zal bepaald worden welke specifieke aanpassingen per locatie noodzakelijk zijn voor de toegangshekken en voor de opstelplaats van de perscontainer. Het uitvoeringskrediet zal later in 2016 worden aangevraagd. Voor de voorbereiding wordt een voorbereidingskrediet van € 10.000 aangevraagd.

Vervangingen transportstelsels 2016 niet voorzien € 100.000

Zoals aangegeven in de programmabegroting 2014 is een jaarlijks beschikbaar krediet nodig voor onvoorziene vervangingen voor het transportstelsel. Dit krediet wordt aangewend bij onvoorziene uitval van installatieonderdelen (zoals leidingbreuk, pompen, afsluiters, schakelkasten). Wanneer het jaarlijks krediet van € 100.000 niet of deels wordt aangesproken, vervalt het restant aan het eind van het boekjaar, waarmee het oplopen van een krediet voor onvoorziene vervangingen wordt voorkomen.

Programma 4: Wegen

Vervanging wegbruggen € 510.000

Bestemd voor de geplande vervanging van in totaal elf wegbruggen in de Tiendweg Oost te Ouderkerk (1st), Tiendweg West (3 st) en Wetering Oost (5 st) te Lekkerkerk, Krimpenerhout in Krimpen aan de Lek (1st) als ook een brug in het Geerpad in de gemeente Vlist.

Vorbereiding reconstructie polderwegen € 100.000

In 2016 worden de Opweg (in Schoonhoven) en de Oudelandseweg in voorbereiding genomen.

Programma 5: Omgeving & Organisatie

Geen

Ondersteunende producten

Vervanging en uitbreiding ICT-infrastructuur € 350.000

De bedoeling is vanaf 2017 vanuit een gezamenlijke organisatie-eenheid, onder de vleugels van Rijnland, de ICT-dienstverlening uit te voeren. De huidige capaciteit van onze systemen dient tussentijds echter nog deels uitgebreid te worden en up to date gebracht of gehouden. Daarvoor zijn een aantal investeringen nog nodig binnen het hoogheemraadschap. Daarbij wordt het nadien optimaal koppelen in een gezamenlijke ICT- infrastructuur geborgd. De hier bedoelde investeringen zijn dus noodzakelijk voor reguliere vervanging van een deel van de huidige ICT-infrastructuur en om de capaciteit van de computersystemen aan te laten sluiten op de autonome groei. Verouderde componenten worden vervangen door systemen waarmee het beheer van de informatievoorziening efficiënter en doelmatiger beheerd kan worden. Daarnaast vraagt de groeiende hoeveelheid data om uitbreiding van de netwerkverbindingen. Verder zullen het vaste en mobiele telefonienetwerk aan elkaar gekoppeld

worden voor een betere telefonische bereikbaarheid. Ook zullen softwarelicenties vervangen moeten worden.

BIWA fysieke beveiliging € 195.000

Vervanging toegangsbeveiliging voor fysieke beveiliging van gebouwen en objecten volgens landelijke eisen. De Unie van Waterschappen heeft in 2013 voor de beveiliging van informatievoorziening richtlijnen uitgegeven waaraan waterschappen eind 2016 moeten gaan voldoen, in de Baseline informatievoorziening waterschappen (hierna BIWA). In hoofdstuk 9 van de BIWA staan de eisen met betrekking tot de fysieke beveiliging van gebouwen (incl. terreinen) en ruimten in gebouwen met kwetsbare informatievoorziening.

Vervanging klimaatinstallatie € 120.000

De geraamde kosten voor vervanging van de klimaatregeling zijn € 120.000. In de voorjaarsnota is deze investering opgenomen bij de te voteren investeringen voor 2016.

9.2 Nog te voteren investeringen

Hier wordt een totaaloverzicht opgenomen van het investeringsprogramma waarvoor we nog kredieten beschikbaar stellen. De onderwerpen daarvan zijn al vermeld in het hoofdstuk 'Programmabegroting'. Het overzicht hier is uitgebreid met uitgavenpatronen en kapitaallasten.

Programma 1

Investing	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Hoogwaterbeschermingsprogramma:								
Dijkversterking Krimpen	120	120	0	0	0	0	0	0
Totaal nHWBP:	28.890	-700	0	144	2.750	0	144	26.552
Uitvoering Gouderak (KIJK)	224.800	11.800	0	0	27.500	0	0	185.500
Subsidie Gouderak (KIJK)	-197.810	-12.500	0	0	-24.750	0	0	-160.560
Uitvoering Zuidplas/Capelle	19.100	0	0	1.434	0	0	1.434	16.232
Subsidie Zuidplas/Capelle	-17.200	0	0	-1.290	0	0	-1.290	-14.620
Reconstructie primaire waterkeringen	3.600	600	600	600	600	600	600	0
Reconstructie regionale waterkeringen	10.715	2.130	1.525	1.590	1.670	1.850	1.950	0
Te activeren uren personeel	1.066	58	116	199	231	231	231	0
Totaal programma 1	44.391	2.208	2.241	2.533	5.251	2.681	2.925	26.552

Uitgavenpatroon						
2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
0	108	0	0	0	0	0
-5.345	2.862	3.189	-10.460	7.540	7.909	18.241
-2.305	2.862	3.920	5.670	7.110	8.640	170.550
-7.650	0	0	-16.560	0	0	-154.620
0	0	430	430	430	430	15.469
0	0	-1.161	0	0	-1.161	-13.158
540	540	540	540	540	540	0
2.250	2.174	1.553	1.625	1.260	1.755	765
52	104	179	208	208	208	0
-2.503	5.788	5.460	-8.087	9.548	10.412	19.006

Bedragen x € 1.000

Kapitaallasten						
2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
0	-32	21	21	21	21	21
21	-78	-21	42	-165	-16	-16
21	-78	-21	56	-159	-19	-19
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	-14	-6	3	3
0	0	0	0	0	0	0
0	26	51	76	101	126	126
2	64	245	324	405	480	480
0	1	3	7	11	15	15
22	-20	299	469	372	626	626

Programma 2

Investing	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Wateroverlastopgave	15.500	1.000	2.500	2.500	2.500	3.500	3.500	0
Verbeteringen stedelijk water	1.800	300	300	300	300	300	300	0
Uitvoer kaderrichtlijn water '16-'21	3.000	500	500	500	500	500	500	0
Peilbesluiten en leggers	1.500	250	250	250	250	250	250	0
Renovatie kunstwerken WS	5.610	910	1.000	1.000	900	900	0	0
Te activeren uren personeel	3.141	185	450	610	619	639	639	0
Totaal programma 2	30.551	3.145	5.000	5.160	5.069	6.089	6.089	0

Uitgavenpatroon						
2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
158	1.238	1.845	2.250	2.520	3.015	2.925
135	270	270	270	270	270	135
180	360	450	450	450	450	360
113	225	225	225	225	225	113
549	270	0	0	0	0	0
166	405	549	557	575	575	0
1.300	3.217	4.149	4.562	4.850	5.345	4.073

Kapitaallasten						
2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
150	3	128	275	465	658	658
0	3	68	132	200	292	292
0	4	11	40	68	107	107
0	2	13	17	28	39	39
0	11	39	39	38	38	38
0	8	27	53	79	105	105
150	30	294	580	939	1.300	1.300

Programma 3

Investing	Te voteren investeringsbedragen							
	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Renovaties awzi's	16.960	1.495	3.345	2.900	3.200	3.900	2.000	120
Uitv. studies en efficiëntiepl.	3.250	2.750	100	100	100	100	100	0
Renovatie transportstelsels	2.100	100	100	100	100	100	100	1.500
Bijdragen aan gemeenten	1.030	1.030	0	0	0	0	0	0
Te activeren uren personeel	674	96	116	116	116	116	116	0
Subsidie/bijdrage regelingen	500	0	100	100	100	100	100	0
Totaal programma 3	24.513	5.470	3.761	3.316	3.616	4.316	2.416	1.620

Uitgavenpatroon						
2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
783	3.568	2.610	2.880	2.430	1.800	1.188
-495	1.800	720	90	90	90	0
135	90	90	90	90	90	1.350
927	0	0	0	0	0	0
86	104	104	104	104	104	0
0	90	90	90	90	90	0
1.436	5.652	3.614	3.254	2.804	2.174	2.538

Kapitaallasten						
2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
8	29	404	643	904	1.118	1.118
0	-1	41	140	146	153	153
1	28	39	39	40	40	40
0	224	220	217	213	209	209
0	2	4	6	159	158	158
4	10	30	50	69	88	88
12	291	738	1.094	1.379	1.618	1.618

Programma 4

	Te voteren investeringsbedragen							
Investering	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Duurzaam Veilig	1.000	0	0	0	0	0	0	1.000
Reconstructie polderwegen	14.675	4.885	450	2.240	2.200	2.600	2.300	0
Vervanging wegbruggen	4.525	1.295	765	645	620	600	600	0
Aanpak black en grey spots	400	100	100	0	100	0	100	0
Totaal programma 4	20.600	6.280	1.315	2.885	2.920	3.200	3.000	1.000

Uitgavenpatroon							Na
2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	
0	0	0	0	0	0	1.000	
2.142	2.250	1.710	1.800	1.710	1.800	360	
815	693	617	581	558	540	270	
90	0	90	0	90	45	45	
3.047	2.943	2.417	2.381	2.358	2.385	1.675	

Kapitaallasten							Na
2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	
0	0	0	0	0	0	0	
1	65	246	386	628	675	675	
0	29	62	93	119	145	145	
0	7	7	13	13	20	20	
1	101	314	492	761	840	840	

Programma 5

	Te voteren investeringsbedragen							
Investering	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Verkiezingen	1.125	0	0	0	1.125	0	0	0
Totaal programma 5	1.125	0	0	0	1.125	0	0	0

Uitgavenpatroon							Na
2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	
0	0	0	1.013	0	0	0	
0	0	0	1.013	0	0	0	

Kapitaallasten							Na
2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	
0	0	0	0	301	296	296	
0	0	0	0	301	296	296	

	Te voteren investeringsbedragen							
Investering	TOTAAL	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Na 2021
Materieel HHSK	1.317	250	307	433	227	100	0	0
Informatievoorziening	5.850	1.150	1.325	1.225	1.075	1.075	0	0
Bedrijfsvoering	40	0	0	40	0	0	0	0
Huisvesting	515	315	100	70	30	0	0	0
Totaal ondersteunend	7.722	1.715	1.732	1.768	1.332	1.175	0	0
Totaal alle programma's	128.902	18.818	14.047	15.662	19.313	17.461	14.430	29.172

Uitgavenpatroon							Na
2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	
225	276	390	204	0	0	0	
315	720	1.103	1.125	1.035	653	315	
0	0	36	0	0	0	0	
225	149	63	27	0	0	0	
765	1.144	1.591	1.356	1.035	653	315	
4.045	18.744	17.231	4.478	20.595	20.969	27.607	

Kapitaallasten							Na
2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	
1	25	75	121	198	195	195	
0	6	20	234	473	690	690	
0	0	0	9	9	8	8	
0	12	41	47	48	48	48	
1	44	136	411	729	941	941	
187	447	1.782	3.046	4.481	5.620	5.620	

Afroundingsverschillen mogelijk

10. Meerjarenperspectief 2016-2021

Meerjarenbegroting naar programma's en kostendragers

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2016	2017	2018	2019
Waterveiligheid				
Eigen plannen	338	342	371	374
Plannen van derden	28	28	31	31
Beheersinstrumenten waterkeringen	1.056	1.213	1.189	1.193
Aanleg en onderhoud waterkeringen	10.038	11.306	11.733	11.940
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	259	258	275	276
Totaal waterveiligheid	11.719	13.147	13.599	13.814
Oppervlakte en grondwater				
Eigen plannen	1.811	1.678	1.700	1.736
Plannen van derden	72	74	75	77
Beheersinstrumenten watersystemen	1.637	1.652	1.664	1.674
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.186	6.803	6.910	5.543
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.560	4.655	4.811	4.877
Bouw en verwerving kunstwerken actieve waterbeheersing	8.733	9.074	9.183	8.895
Calamiteitenbestrijding watersystemen	173	173	173	174
Monitoring watersystemen	1.190	1.243	1.244	1.217
Inrichten en onderhoud vaarwegen en havens	5	5	215	5
Totaal Oppervlakte- en grondwater	25.367	25.355	25.976	24.198
Afvalwaterketen en emissies				
Eigen plannen	391	396	397	410
Plannen van derden	11	11	11	12
Getransporteerd afvalwater	5.923	4.745	4.771	4.050
Gezuiverd afvalwater	12.570	12.700	13.395	13.580
Verwerkt slib	5.156	5.058	5.097	5.193
Afvalwaterbehandeling door derden	10.953	11.126	11.119	11.150
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	849	685	587	608
Aanpak diffuse emissies derden	113	114	114	116
Totaal Afvalwaterketen en emissies	35.965	34.835	35.492	35.119

Wegenbeheer				
Eigen plannen	29	30	32	32
Plannen van derden	22	22	24	24
Beheersinstrumenten wegen	43	43	44	44
Aanleg en onderhoud wegen	3.162	3.399	3.609	3.786
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	490	491	494	494
Totaal Wegen	3.745	3.984	4.203	4.380

Omgeving en organisatie				
Eigen plannen	876	899	892	897
Plannen van derden	369	381	382	385
Beheer keurkwartel en VTH-beleid	224	226	227	228
Vergunningen en meldingen	1.383	1.409	1.413	1.421
Adviezen vergunningen	534	543	544	547
Toezicht	1.923	1.952	1.955	1.965
Handhaving	457	465	466	468
Belastingheffing	3.436	3.493	3.560	3.570
Invordering	382	388	396	397
Bestuur	1.755	1.779	1.809	1.546
Externe communicatie	1.170	1.174	1.213	1.179
Algemeen	-1.006	-825	-741	-711
Totaal Omgeving en organisatie	11.503	11.886	12.118	11.891

Totale kosten	88.299	89.208	91.387	89.402
----------------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Dekking				
Belastingopbrengsten: Systeemheffing	42.168	44.277	46.269	48.351
Belastingopbrengsten: Zuiveringsheffing	37.845	37.750	37.656	37.561
Belastingopbrengsten: Wegenheffing	4.459	4.503	4.503	4.503
Totale dekking	84.472	86.530	88.428	90.416

Resultaat voor bestemming (tekort)	3.827	2.677	2.959	
Resultaat voor bestemming (overschot)				1.014
Bestemmingreserve				
Watersysteemheffing	-93	-99	-104	-116
Zuiveringsheffing	-199	-199	-199	-199
Totaal bestemmingsreserve	-292	-298	-303	-315

Resultaat na bestemming (tekort)	3.536	2.380	2.656	
Resultaat na bestemming (overschot)				1.328

Afrondingsverschillen zijn mogelijk